

**UNIVERZITET U SARAJEVU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET**

**ŽUPA PROZOR
OD OSNUTKA DO DRUGOG SVJETSKOG RATA
(1906.-1941.)
Završni rad**

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Milenko Krešić

Student: Josip Papak

Sarajevo, 2021.

SAŽETAK

Župa Prozor od osnutka do Drugog svjetskog rata (1906.-1941.)

Župa Prozor osnovana je 19. rujna 1906. godine. Osnovao ju je vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler. Prije osnutka župe vjernici iz Prozora i susjednih sela pripadali su župi Šćit. Zbog velike udaljenosti i nemogućnosti odlaska na svetu misu vjernici su tražili da se osnuje župa u Prozoru, što je nadbiskup Stadler i učinio. Novoosnovanoj župi Prozor, prema odluci nadbiskupa Stadlera pripala su sljedeća mjesta: Prozor, Dobroša, Blace, Gmići, Lapsunj, Lug, Duge, Škrobućani, Višnjani Gornji i Donji, Šlimac, Družinovići, Borovnica, Stepen te Šerovina. Prvi župnik bio je vlč. Tadija Mihačević. Prvih godina nakon što je župa osnovana bilo je nesporeduma i nezadovoljstva fratara sa Šćita, koji se nisu slagali s odlukom da pojedina sela pripadnu župi Prozor. Nezadovoljstvo se prenijelo i na stanovnike pojedinih sela, te je u samim počecima župe, prozorski župnik imao dosta problema oko uspostavljanja normalnog rada župe. Kako u Prozoru nije postojala crkva, župnik vlč. Mihačević krenuo je s vjernicima u izgradnju barake kako bi se mogla slaviti sveta misa dok se župna crkva ne izgradi. U listopadu 1919. godine rade se ozbiljni planovi za gradnju crkve koja je trebala biti posvećena Presvetom Srcu Isusovu. Crkvu je projektirao arhitekt Josip pl. Vancaš. Veliki troškovi oko izgradnje crkve i župnog stana, te požar nekoliko godina poslije, zahtijevali su veće izdatke te je župa neko vrijeme bila u dugovima. Župna crkva renovirana je i blagoslovljena 1925. U župi se 1931. godine organizirala proslava 25.-e obljetnice župe koju je pokrenuo vlč. Petar Zubak. Tijekom toga razdoblja župnik vlč. Zubak se razbolio te je župu i organizaciju proslave preuzeo vlč. Slavomir Cecek. Malo prije ovoga bilo je razgovora o osnutku nove župe na Lugu, kojoj su trebala pripasti neka sela prozorske župe. Župnik vlč. Petar Perić 1940. poslao je Ordinarijatu nacrt za gradnju nove župne crkve, ali rat i ratne nezgode su to odgodile. U župi je od osnutka do Drugog svjetskog rata djelovalo osam svećenika: Tadija Mihačević, Stjepan Marković, Danijel Pušić, Ivan Kotnik, Ivan Subašić, Petar Zubak, Slavimir Cecek i Petar Perić. Župa je 1910. brojala 1093, a 1937. 2038 župljana.

Ključne riječi: župa Prozor, osnutak, nesporedumi, gradnja crkve, obnova, župnici, statistika.

SUMMARY

The Parish of Prozor since the foundation until World War II (1906-1941)

The Parish of Prozor was founded on 19th September 1906 by archbishop Josip Stadler. Before the parish was founded, believers from Prozor belonged to parish in Šćit. Due to long distance and impossibility to attend Mass they asked Archbishop Stadler to establish new parish. To the new established parish devolved following villages: Prozor, Dobroša, Blace, Gmići, Lapsunj, Lug, Duge, Škrobućani, Višnjani Gornji i Donji, Šlimac, Družinovići, Borovnica, Stepen and Šerovina. First pastor was Fr. Tadija Mihačević. In first years after the foundation franciscan friars from Šćit were very dissatisfied with new parish. Dissatisfaction was also spread among believers and because of that pastor Mihačević had many problems to normalize situation in the parish. Since there was no church in Prozor, pastor Mihačević and believers in Prozor built a shack to serve as place for Sunday Masses. First construction works on new church, which was supposed to be consecrated to the Sacred Heart of Jesus started in October 1919. Church was designed by architect Josip Vancaš. The church was in debts because of big construction work expenses and the fire which occurred in that period. Parish church was renovated and blessed in 1925. On the occasion of 25th anniversary of parish foundation Fr. Petar Zubak organised feast day. Since he got sick Fr. Slavomir Cecek took over the organisation. In the same time, negotiations about founding new parish in Lug were underway. New pastor in Prozor, Fr. Petar Perić sent to Diocese in 1940 draft of constructions works on new church but the works never started because of the World War II. Since the foundation until World War II, catholic parish of Prozor had eight pastors: Fr. Tadija Mihačević, Fr. Stjepan Marković, Fr. Danijel Pušić, Fr. Ivan Kotnik, Fr. Ivan Subašić, Fr. Petar Zubak, Fr. Slavimir Cecek and Fr. Petar Perić. In 1910 parish counted 1093 believers and in 1937 counted 2038 believers.

Key words: *Catholic parish in Prozor, establishment, misunderstandings, construction works, renewal, pastors, statistics.*

UVOD

Župa Prozor jedna je od novoosnovanih župa u vrijeme nadbiskupa Stadlera. Kako je Prozor postao kotarsko mjesto inicijativa za osnutak župe došla je od samih vjernika što je vrhbosanski nadbiskup vrlo rado prihvatio, te u mjestu Prozor osnovao novu župu kojoj je pripojio okolna gravitirajuća sela. Ovaj rad nosi naslov *Župa Prozor od osnutka do Drugog svjetskog rata (1906.-1941.)* iz razloga što je do sada o ovome razdoblju župe vrlo malo, skoro ništa pisano. O župi Prozor postoji monografija koja nosi naslov *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova 1906.-2006. Prigodom 100. obljetnice utemeljena župe (građa za monografiju)*, međutim autori monografije su tek malo prostora posvetili problematici oko osnutka župe i razdoblju do Drugog svjetskog rata. Želeći popuniti ovu prazninu i javnosti detaljnije predstaviti život župe od osnutka do Drugog svjetskog rata u dogovoru s mentorom izv. prof. dr. sc. Milenkom Krešićem, odlučio sam obraditi spomenuto razdoblje.

Rad je rađen uglavnom na temelju arhivskih spisa arhiva Vrhbosanske nadbiskupije, te manjim dijelom dostupne literature koja se dotiče spomenute tematike.

U prvom poglavlju obrađena je ukratko povijest ramskog kraja do osnutka župe Prozor, kako bi se prikazala povijesna nit života i kršćanstva, osobito crkvena struktura ovoga područja prije osnutka župe Prozor. Drugo poglavlje obrađuje osnutak župe Prozor kroz podnaslove: Prozor, inicijative za osnivanje župe, osnivanje župe te nesporazumi oko teritorijalne podjele župe. U trećem poglavlju opisana su događanja u župi Prozor od 1912. do Drugog svjetskog rata. Opisan je problem oko duga, gradnja crkve, pitanje odcjepljenja sela Škrobućani, kupnja i prodaja crkvenog zemljišta, pitanje osnutka nove župe na Lugu, te još neke tematike iz crkvenoga života župe Prozor. Ova dva poglavlja su glavna poglavlja rada i u njima se donose uglavnom dosad nepoznati podatci o župi Prozor. Četvrto poglavlje donosi kratke biografske podatke prozorskih župnika a peto statistiku župe.

1. RAMSKI KRAJ KROZ POVIJEST DO OSNUTAK ŽUPE PROZOR

1.1. Povijesno-geografska obilježja ramskog područja

Prozorsko-ramski kraj nalazi se na sjeveru Hercegovine i jugu Bosne. Crkveno-administrativno pripada Vrhbosanskoj nadbiskupiji a državno-administrativno Hercegovačko-neretvanskoj županiji. Ime je dobio po rijeci Rami. Prvi spomen Rame datira iz 1138. godine u intitulaciji ugarsko-hrvatskog kralj Bela II. koji sebe naziva i „Rex Ramae“.¹ Inače sam pojam *Rama* i njegovo etimološko značenje nije jasno. Susrećemo ga često u Bibliji. U biblijskom govoru dolazi od hebrejskog *harmanah* što znači *uzvisina*. Nije poznato ima li to veze s nazivom današnjeg naselja Rama u Bosni i Hercegovini.²

Područje Rame dijeli se na dva dijela, na Gornju i Donju Ramu. U Gornju Ramu spadaju današnje župe Šćit, Rumboci, Prozor i Uzdol, odnosno cijela gornjoramska kotlina, dok u Donju Ramu spadaju župe Gračac i Doljani. Ramski kraj je izrazito brdovit, izbrazdan dubokim i vrlo uskim kotlinama u koje su svoja korita usjekle vode brojnih potoka, potočića, te već spomenuta rijeka Rama. Samo mjesto Prozor nalazi se na proširenoj kotlini prema sjeveru i zapadu s nekoliko brežuljaka i proplanaka na obroncima planine Makljen. Prostor Rame okružuju planine Makljen, Raduša, Vran, Ljubuša i Čvrstica. Posebnost ovoga područja i njegova tla je dovela do toga da se neka sela nalaze na svega 300 metara a neka iznad 900 metara nadmorske visine. Budući da je utjecaj mediteranske klime velik, uvjeti za život zimi nisu toliko teški. Zbog svega navedenog ovaj kraj uvijek je bio privlačan za naseljavanje.³

---

¹ Usp. JERONIM VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1882., str. 15.

² Također pojam Rama susrećemo u hinduističkom epu Ramayana i označava junaka Ramu a radi se o utjelovljenju boga Višne. Usp. LJUBO LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, Franjevački samostan - Svjetlo riječi, Rama-Šćit - Sarajevo, 2002., str. 7; J. VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, str. 14-15.

³ Usp. NAMIK ČEHIĆ, *Prozorski kraj u oslobodilačkom ratu i revoluciji*, Opštinski odbor SUBNOR-a, Prozor, 1985., str. 13-14; J. VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, str. 1.

1.2. Rama u Rimskom Carstvu

Iskopavanja koja su provedena krajem 19. i početkom 20. st. kod sela Varvare, otkrila su prastaro ljudsko naselje Veliku Gradinu koju arheolozi datiraju u vrijeme kasnog eneolitika (3500 pr. Kr. - 2000 pr. Kr.).⁴

Mnoga nalazišta i fragmenti svjedoče o postojanju naselja na prostoru Rame u rimsko vrijeme. Rimljani su vjerojatno stigli u Ramu starim putem iz Primorja prema unutrašnjosti Bosne i Hercegovine koji je doticao u ramsku dolinu. Gradili su niz putova zbog bržeg i lakšeg prodiranja i osvajanja Ilirika, a jedan takav put nalazi se od Ravnog polja pa sve do sela Rumboci u Rami.⁵ Tragovi kršćanske bazilike u Varvari, ali i u Solakovoj Kuli, svjedoče kako se kršćanstvo vrlo rano ukorijenilo na tome području. Na Proslapu te u mjestu iznad Podbora postojala je prema predaji crkva dok su na Gmićima, selu kod Prozora, bile dvije crkve. Postoje još mnogi tragovi koji svjedoče o ranoj pojavi kršćanstva u Rami. Kršćanstvo ostaje u Rami za vrijeme i nakon dolaska Slavena o čijem vremenu dolaska nema podatka, a svjedočanstvo o trajnoj prisutnosti stanovnika u Rami daju stećci. Kršćani ovog kraja bili su rimokatolici jer su bili duboko u prostoru rimske jurisdikcije pa je prema tome morala postojati i neka crkvena organizacija. Kroz povijest se ovo mjesto često spominjalo u kontekstu darivanja, te kao ukrasni naslov hrvatsko-ugarskih kraljeva. Svojatali su je i istočni i zapadni pretendenti.⁶

1.3. Osmanska vlast u Rami

Pod Osmansku vlast Rama pada 1482. godine nakon što ju ugarska i hercegovačka vojska više nije mogla braniti. U samom početku spadala je pod livanjski, a zatim pod kliški sandžak da bi pod bosanski sandžak došla odmah nakon oslobođenja Klisa od Turaka. Prva džamija u ramskom kraju gradi se o državnom trošku za vrijeme Bajazida II.

---

⁴ Usp. *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom 3., Arheološka nalazišta, Regija 14-25.*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1988., str. 225; LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 8-9.

⁵ Usp. N. ČEHIĆ, *Prozorski kraj u oslobodilačkom ratu i revoluciji*, str. 14.; Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova : 1906.-2006. Prigodom 100. obljetnice utemeljenja župe (građa za monografiju)*, FRANJO MARIĆ (ur.), Župa Presvetog Srca Isusova, Prozor, 2006., str. 10.

⁶ Usp. LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 11-15.

(1481.-1512.) kada je Prozor proglašen kasabom.⁷ U to vrijeme kršćani su živjeli u vrlo nepovoljnoj situaciji. Naime, bilo je zabranjeno podizati ili popravljati vjerske zgrade, a glasna zvonjava zvona i pjevanje također je bilo zabranjeno kao i nošenje križa. Muslimane se moralo posebno poštivati, a jedan od izražaja toga poštovanja ogledao se u tome što su kršćani pri prolasku muslimana morali ustati u znak poštovanja. Osim toga, kršćani nisu smjeli nositi odjeću kakvu nose muslimani. Strogo je bilo zabranjeno nositi oružje ili jahati konja. Turska se država ravnala prema šerijatu te zbirkama zakona koje je donosio sultan, a podanici su dijeljeni na askere i raju, odnosno carske namjesnike i običan svijet koji plaća porez i obrađuje zemlju. To je bio okvir prema kojem je osmanska vlast postupala i u ramskom kraju s ponekim malim izmjenama i prilagodbama. Najteži od svih turskih poreza bio je tzv. *danak u krvi*. Radilo se o odvođenju dječaka i djevojčica od njihovih obitelji i prevođenje na islam. Odvođenje bi se ponavljalo svake pete godine. Dok su djevojčice bile smještene u harem, dječaci su bili odgajani za tursku vojsku, točnije za janjičare.⁸

Dolaskom Turaka u Bosnu nestaje glamočke kustodije⁹, a njezin teritorij potpada pod ramsku kustodiju te su ramski fratri pastoralno brinuli o vjernicima sve do područja Cetine i Krke. Rama je prema nekim podacima imala samostan već 1402. godine, a dokaz za to je kalež koji je prilikom izгона Ramljaka donesen u Sinj i na kojem stoji spomenuta godina. Narodna tradicija dalje kaže da je ramski samostan osnovala plemićka obitelj Ramanović te da je podignut prije pada Rame pod Turke što je vrlo vjerojatno budući da samostani nisu mogli biti podizani za vrijeme turske vladavine. Samostan je bio posvećen sv. Petru i Pavlu a veliku važnost imalo je štovanje prema Gospinoj slici koja je stajala na pobočnom oltaru crkve. Samostan je prvi put stradao 1557. godine o čemu ima vrlo malo podataka.¹⁰ U noći 1667. godine crkva i samostan izgorjeli su po drugi put. Sinjski arhiv

---

⁷ Kasaba - riječ koja potiče iz turskog jezika, a označava naselje gradskog tipa u Osmanlijskom Carstvu. Takvo je naselje moglo dobiti status kasabe samo ako bi se stekli određeni demografski, vjerski, gospodarski i urbano-geografski uvjeti. Demografski uvjet bi bio da je dato naselje stalno naseljeno muslimanskim stanovništvom s jednim ili više mahala ili džemata, dok je vjerski uvjet bio da postoji barem jedna džamija u kojoj se redovito obavljaju vjerske dužnosti. Čaršija s određenim brojem dućana i javnih objekata, i trgovom je spadala pod gospodarski uvjet. (<https://bs.wikipedia.org/wiki/Kasaba>: pristupio: 25. kolovoza 2021.)

⁸ Usp. LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 19-20; *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 15.

⁹ Kustodija - administrativna jedinica niža od provincije, a u njoj je nekoliko samostana. (<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>: pristupio: 30. srpnja 2021.)

¹⁰ O ovom događaju franjevac Jeronim Vladić piše da se zbio 4. siječnja 1557. jer taj datum bilježi knjiga umrlih franjevaca koja se čuvala u sutješkom samostanu. Usp. J. VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, str. 33-34.

navodi da je stradalo cjelokupno crkveno ruho, otprilike tri stotine misničkih odora. Treće uništenje samostana i crkve dogodilo se 15. listopada 1682. godine, a prema narodnoj tradiciji i tragovima u kronikama požar je podmetnuo pravoslavac sa svojim drugovima iz sela Ravnog i Vukovskog. Navodno su ti isti bili tesari koji su radili na pokrivanju samostana, a zapalili su ga iz osвете jer je jedan od njih za vrijeme obroka uzimajući kašu iz zdjele pronašao koščicu. Budući da je bila srijeda, dan kada pravoslavci poste, taj je događaj protumačen kao velika nepravda nanesena radniku. Od svega što je bilo u tom samostanu sačuvana je samo Gospina čudotvorna slika. Nedugo zatim u svega tri godine samostan i crkva su ponovno obnovljeni. Danas je crkva posvećena Uznesenju Blažene Djevice Marije na Nebo.¹¹

Za vrijeme prvog stradanja samostana, već spomenute 1557. godine dolazi i do krvavog stradanja ramskih fratara, a tek 1856. godine tijekom prekopavanja zidina spaljene ramske crkve nađen je nadgrobni natpis koji svjedoči o tome stradanju. Poznato je tko su bili mučenici. Bili su porijeklom iz Dalmacije, Hercegovine, Duvna i Rame. Stradali su svi fratri koji su bili u samostanu.¹²

Nakon progona i pogibelji fratara uslijedile su globe. Jedan od incidenata dogodio se kada se fratar iz Dalmacije zaputio u Ramu kod subrata na ispovijed. Turci su pak pomislili da je franjevac duždev uhoda. Fratar iz Dalmacije uspio je pobjeći dok je fratar iz ramskog samostana završio u zatvoru osuđen na smrt. Kako bi ga oslobodili, gvardijan fra Bernardin Galijaš dao je mito od 1500 talira što je izazvalo još veće sumnje kod Turaka da fratri imaju dosta novca. Da se samo čekala prilika kako bi se kaznili fratri svjedoči i događaj iz 1658. godine kada su u Imotskom fratri bili optuženi da su kopali blago, a paša je kaznio ne samo fratre u Imotskom već i drugih pet samostana: Fojnicu, Ramu, Kreševo, Sutjesku i Visoko koji su morali platiti sto i pedeset hiljada jaspri¹³ globe, od čega je Rama morala platiti 80 000 jaspri. Katolički puk i fratri nisu imali samo problema s Turcima,

---

¹¹ Usp. LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 19-35; Za detaljniji opis samostana usp. J. VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, str. 24-30.

¹² Franjevac Jeronim Vladić navodi da je te 1557. godine u samostanu boravilo šest redovnika i da ih Turci odveli u Sarajevo i tamo pogubili. O. Petar Bakula navodi imena njih petorice: fra Luka iz Broćna, fra Lavoslav iz Vrljike, fra Luka iz Duvna, fra Marko iz Tihaljine i fra Petar iz Rame. Usp. J. VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, str. 33.

¹³ Jaspri (Aspra) - u krajevima pod Turskom vlašću jaspri je značila i općenito novac, a i najniža novčana vrijednost. (<https://sh.wikipedia.org/wiki/Aspra>: pristupio: 25. kolovoza 2021.).

nego i s grčkim pravoslavnim patrijarsima koji su mitom od sultana u Carigradu dobivali dekrete kojima bi mogli ubirati crkveni porez od katolika i franjevaca. Pri kupljenju poreza mučili su i zlostavljali katolički puk te ih čak i zatvarali. Da bi se oslobodili ovih poreza fratri su morali podmićivati turske činovnike međutim to nije bilo od koristi.¹⁴

Slabljenjem Osmanskog Carstva i sve učestalijim porazima u bitkama dolazi do novih neprilika na području Rame. Habsburška monarhija i Mletačka Republika u vrijeme Bečkog, odnosno Morejskog rata (1684.-1699.) sa svojom vojskom dopiru do Rame. Tjerajući Osmanlije iz ovoga kraja, rušili su i palili sve muslimanske kuće ne štedeći također ni katoličke. Kako bi bilo što više muslimana u Bosni, Osmanlije su u to vrijeme počele nasilno islamizirati. Navedeni događaji doveli su do strašne i bezdušne pljačke, osvete, ubijanja i mnogih drugih nedaća s kojima se morao susretati osiromašeni seljak. Mnoštvo katolika napušta Bosnu, a umjesto njih pristiže veliki broj muslimana iz krajeva koje su osvojile Austrija i Venecija. Među narodom koji se iseljava našao se i ramski puk koji odlazi u Dalmaciju, točnije u Cetinsku krajinu. Razlog odlaska u cetinski kraj bio je taj što su ramski franjevci bili povezani s dalmatinskim franjevačkim samostanima gdje su jedno vrijeme i djelovali. Makarski biskupi vodili su brigu jedno vrijeme o kršćanima u kojima su djelovali ramski fratri. Mletačkoj vlasti bilo je stalo da u opustošeni cetinski kraj dođu prognanici i izbjeglice iz Rame jer bi na taj način osigurali dovoljno vojnika za čuvanje granice prema Turcima bez državnog troška. Fratri su ponijeli sve što je uspjelo stati na konje, a svega toga jako malo, od toga knjige, misno ruho, kaleže i Gospinu sliku koja danas nosi naziv Gospa Sinjska. Iako Cetinska krajina nije bila nimalo plodnija od ramske kotline, nitko nije razmišljao o povratku zbog teškog života pod turskim jarmom. Narod je čuvao nošnju, govor, običaje te pobožnost i zavjete što se sačuvalo i do današnjih dana, a najbolje se vidi na blagdan Male Gospe kada skoro cijela Cetinska krajina dolazi na hodočašće u Ramu.¹⁵

---

¹⁴ Usp. Lj. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 24-30.

¹⁵ Usp. Lj. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 36-44; J. VLADIĆ, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, str. 37-40.

1.4. Osnivanje župa Gračac, Doljani i Uzdol

Povećanjem broja vjernika došlo je do potrebe za osnivanjem nove župe zbog praktičnijeg pastoralnog djelovanja. Tako je 1834. godine je odlučeno da se osnuje župa u Donjoj Rami za što je najviše zaslužan bio fra Pavao Vukadin. Vijest o osnivanju nove župe dobro je prihvaćena od puka, ali ne i od prozorskih begova kojima je smetalo da se fratri nastane u Donjoj Rami među njihovim podanicima. Begovi su dali uvjet narodu, ako prime fratre povećat će im dažbine, a ako ih odbiju oni će dažbine smanjiti. Narod je ipak prihvatio fratre te je 1836. kupio zemljište za župni stan, vrt i vinograd u selu Triješćanima (Triščani), koje je ime dobilo po tome što su se stanovnici toga sela bavili uzgojem vinograda. Nakon sagrađene male župne kuće, godine 1855. gradi se prostrana kuća s dva podruma i sedam soba, što je u to vrijeme bilo luksuzno. Oko osnivanje nove župe financijski je najviše pomogao Fojnički samostan koji je platio zemljište 23 dukata, 40 talira, 91 cvanciku te 800 groša, a drugo zemljište je plaćeno još 685 groša. U početku su Triješćani bili kapelanija, da bi 1860. godine proglašeni župom. Novoj župi pripadala su sela: Triješćani, Doljani, Sovići, Slatina, Udutsko, Lizoperci, Ustirama i Gorica. Kroz par godina uvidjelo se da selo Triješćani nije pogodno da bude središte župe. Stoga je fra Bono Milišić od braće Omera i Muje Sefera kupio zemljište za kuću na Gračacu 1888. godine za 150 K.(runa). Fra Andrija Juričević na tom zemljištu gradi štalu i kuću s dvije sobe, a kasnije fra Andrija Tomić gradi kuću na kat s po tri sobe, te pokriva crkvu koju 21. travnja 1901. godine posvećuje vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler.¹⁶

Današnji prostor doljanske župe pastoralno je vodio svećenik iz šćitskog samostana, sve do osnivanja župe na Gračacu kada Doljani postaju sastavni dio te novoosnovane župe. Međutim zbog velikih potreba vjernika u Doljanima bilo je potrebno osnovati župu u Doljanima. Protiv osnivanja župe su bili doljanski muslimani. Župa je ipak osnovana 1882., a prvi župnik bio je fra Blaž Kulijer. Crkva je izgrađena 1892. godine uz pomoć fojničkog samostana. Narodna predaja sačuvana i do današnjih dana govori kako se

---

¹⁶ Usp. LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 69-70. Više o broju katolika na tome području vidi: FRANJO MARIĆ, *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća*, Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski - Vikarijat za prognanike i izbjeglice, Sarajevo - Zagreb, 2004., str. 233-234.

u Doljanima na stijeni zvanj Ilijina gruda s koje su Turci bacili jednog fratra upravo kad se spremao slaviti misu sa narodom, nalazila kapelica koju je vrijeme kasnije srušilo.¹⁷

Župa Uzdol osnovana je 1856. godine, nedugo nakon što je Omer-paša Latas dao kršćanima nešto više slobode. Sela Dobroša, Donja Vast, Kranjčići, Ošljani, Ljubunci, Šćipe-Paići, Lug, Smrčevica i Duge pripojena su Uzdolu. Fra Pavao Vukadin iz Duvna bio je prvi župnik na Uzdolu, a uz pomoć fojničkog samostana i vjernika iz nove župe fra Pavao je napravio župni stan s pet soba, te sagradio crkvu 1859. godine, tada jedinu u ramskom kraju.¹⁸

---

¹⁷ Usp. LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 72-73; F. MARIĆ, *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća*, str. 216-217.

¹⁸ Usp. LJ. LUCIĆ, *Rama kroz stoljeća*, str. 75; F. MARIĆ, *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća*, str. 262-263.

2. OSNUTAK ŽUPE PROZOR

2.1. Prozor

Najstariji sačuvani dokument u kojem se spominje Prozor povelja je kralja Tvrtka od 11. kolovoza 1366. godine na kojoj piše „pod Prozorom u Rami“. Neki smatraju da je grad nastao tako što je u samom početku bila podignuta utvrda oko koje se kasnije razvija predgrađe te na koncu i gradsko naselje. Prozor je bio u tom vremenu prilično živo i prometno mjesto, a u njemu su boravila i dva bosanska kralja - Tvrtko I. i Tvrtko II. Padom Bosne 1463. godine turska vlast se nije učvrstila u Prozoru i Rami. Spomenute godine je ugarski kralj Matija Korvin darovao Prozor knezu Vladislavu Hercegoviću kao nagradu za pomoć u borbama koje je kralj vodio u Bosni. Vrlo je vjerojatno da su Prozor i Rama pali pod tursku vlast negdje oko 1482. godine kad su Turci zauzeli Hercegovinu. Dolazak Turaka donio je sa sobom dosta promjena kako u državnom ustroju tako i u prakticiranju religije. Sve to je utjecalo i izmijenilo život stanovništva prozorskog kraja. Turci su već u prvom desetljeću svoje vladavine utvrdili u Prozor i u njemu držali svoj garnizon. Od velikog strateškog značaja bio je put Prozor - Cetina - Split koji je u mirnim vremenima bio trgovački put, a u ratnom vremenu je bio pogodan Turcima, ali i Mlečanima u svojim operacijama protiv Turaka. Prozor je također pod turskom vlašću bio sjedište upravne i sudske vlasti. Slabljenjem turske vlasti počelo je i stagniranje Prozora i okolnih sela. U to vrijeme događaju se progoni katolika te rušenje crkava. Zbog stalnih prijetnji i nepravdi koje je katolički narod trpio počelo je njihovo iseljavanje. Osim toga, teška situacija dovela je do toga da se sve veći broj muškaraca odmetne u hajduke. Najpoznatiji hajduk pojavljuje se u prozorskom kraju u 17. stoljeću, Mijat Tomić, o kojem se i do današnjega dana čuvaju legende.¹⁹

Prvi vidljivi znaci slabljenja turske vlasti počeli su u drugoj polovici XVIII. st. a očitovali su se u naglom padu ekonomske moći prozorskih begova i aga što je dovodilo i do postupnog raspada feudalnog sustava. Teško stanje pod osmanskom vlašću nije puno

---

¹⁹ Usp. N. ČEHIĆ, *Prozorski kraj u oslobodilačkom ratu i revoluciji*, str. 16-20; DESANKA KOVAČEVIĆ-KOJIĆ, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978., str. 85-86.

popravilo niti dolazak austrougarske vlasti, premda je nova vlast unijela više reda i sigurnosti. U Prozoru se u to vrijeme razvija trgovina i zanatstvo. Za vrijeme dolaska austrougarske vlasti u gradu Prozoru bilo je 845 stanovnika, od čega 770 muslimana i 75 katolika. Cijeli pak kotar²⁰ brojao je 9419 stanovnika od čega je bilo 5357 katolika te 4062 muslimana. Jedan od najznačajniji pothvata u ovom kraju bila je izgradnja ceste osamdesetih godina 19. stoljeća. Tom cestom povezana je dolina Neretve sa Vrbasom preko Prozora i planine Makljen. Sve do tada put iz neretvanske u vrbasku dolinu zaobilazio je Prozor i 12 km južno od Prozora tj. od sela Gračanice preko Kranjčića i Mejnika vodio u dolinu Vrbas. Istovremeno se radilo i na gradnji ceste koja bi povezivala Prozor preko Duvna i Buškog blata sa Jadranskim morem ali je zbog Drugog svjetskog rata morala biti prekinuta. Godine 1907. otvorene su dvije osnovne škole - jedna u gradu, a druga u selu te je također izgrađen vodovod te iste godine. Prozor je bio središte kotara, a poslije i općine. Godine 1912. mjesto je brojalo 1106 stanovnika od čega 850 muslimana, 230 katolika te 26 pravoslavaca. U gradu se u to vrijeme nalazilo i središte kotarskog suda, kotarska zemljoradnička zadruga, žandarmerijska stanica, pošta i telegraf, odjel financijske straže, osnovna škola, Hrvatsko društvo „Sokol“, općinska ambulanta, muslimanska i činovnička čitaonica te vatrogasni savez. Poznato je također da je postojao i hotel sa šest gostinjskih soba, tri gostione, dvanaest trgovina mješovitom robom i još nekoliko kavana i zanatskih radnji.²¹

2.2. Inicijative za osnivanje župe

Dana 16. srpnja 1906. godine vjernici iz Prozora pišu Ordinarijatu u Sarajevo i traže dozvolu za prikupljanje milodara za gradnju nove crkve. Zbog velike udaljenosti crkve na Šćitu, traže dozvolu za gradnju crkve u Prozoru u kojem živi do oko „11 000“ stanovnika, od čega je pola stanovništva rimokatoličke vjeroispovijesti. U pismu navode da je samostan na Šćitu udaljen 10 kilometara dok su s druge strane od Prozora udaljeni:

---

²⁰ Kotar je naziv za teritorijalnu upravnu jedinicu, manju od županije a veću od općine. Podjela na kotareve bila je u vrijeme austrougarske vladavine, a poslije se nastavila i u Kraljevini Jugoslaviji te kasnije i u drugoj Jugoslaviji. Kotarevi su ukidani postupno iz razloga što je razvojem društva općina bila predviđena za glavni oblik političko - teritorijalnog ustrojstva. (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Kotar>: pristupio: 20. srpnja 2021.).

²¹ N. ČEHIĆ, *Prozorski kraj u oslobodilačkom ratu i revoluciji*, str. 21-22. Detaljniji podaci o broju katolika u pojedinačnim naseljima dostupni su u: *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 18-19.

Gračac 16 km, Uzdol 12 km te Doljani 20 km. Osim vjernicima iz Prozora do crkve je teško doći i vjernicima iz sela: Lapsunj, Gmići, Dobroša, Blace, Lug i Duge u kojima je broj vjernika do 900 duša. Narod je tražio misnika i crkvu kako bi svakodnevno bio tu za njih, a vjernici su bili spremni prikupiti i dostaviti besplatno sav materijal odnosno kamen, kreč i drvo kako bi se napravila crkva onakva kao i na Gračacu. Osim toga, narod je izrazio spremnost raditi nadnice, besplatno raditi s volovima, konjima i kolima samo kako bi se što prije izgradila nova crkva. Grad Prozor također je bio uključen u ovaj projekat i ponudio financijsku pomoć. Smatrali su to kao poticaj povećanju stanovnika u gradu, čime bi se širila i trgovina uz povećanje prometa kroz grad. Zemaljska vlada naredila je da se napravi izviđaj, te je obećala da će nakon završenog izviđaja svoje rješenje poslati Nadbiskupskom ordinarijatu. Uz obvezu izviđaja zemaljska vlada je tražila od Ordinarijata da svećeniku koji je poslan u Prozor naredi da u kotarski ured dostavi tražene podatke u pogledu zemljišnog obima nove župe, kako bi kotarski ured mogao pouzdano provesti naredeni izviđaj.²²

Za gradnju crkve u Prozoru novac se mogao dobiti samo na dva načina: kroz skupljanje milodara po Bosni i Hercegovini kojega bi odobrila Zemaljska vlada ili kroz potporu od Zemaljske vlade za gradnju crkve i župnoga stana, iz koje bi se kupilo zemljište. Žitelji Prozora, Dobroše, Blaca, Gmića, Lapsunja, Luga, Duga i Škrobućana bili su spremni o svome trošku nabaviti materijal za izgradnju crkve te uzdržavati župnika. Uzdržavanje župnika bilo je dovoljno osigurano, a župljanin Franjo Brizar obećao je dati svoju kuću kao privremeni smještaj dok se ne izgradi župna kuća. Pronađeno je pet zemljišta od kojih je jedno trebalo izabrati i kupiti: Adalića Luka, zemljište sa kućom i baštom Ibri Muspahića, luka Hafiza Spahića, zemljište Hasima Alibegovića, zemljište na površini od šest duluma i zemljište Osman-age Fejzića.²³

---

²² Usp. ARHIV VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE (dalje: AVN), 899/1906, 1118/1906; *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 22.

²³ Usp. AVN, 1229/1906.

2.3. Osnivanje župe

Nadbiskup Josip Stadler šalje Redodržavništvu franjevacu u Sarajevu dopis 3. kolovoza 1906. godine u kojem ih obavještava kako se toj novoj župi od Uzdola treba pripojiti selo Dobroša, od Gračaca sela Lug i Duge a od Rame sela Blace, Gmići, Lapsunj, Škrobućani i Višnjani.²⁴ Navedeni dopis priopćen narodu primljen je s ushićenjem. Vjernici su odmah po primanju brzojava poslali dopis gdje mole da im se čim prije dadne župnik. Župljanin Franjo Brizar navodi u pismu kako je, zbog prikladnosti gradnje i povoljnog položaja, za gradnju crkve kupljeno zemljište kod česme tj. luka od Hafiza Spahića. Zemljište za crkvu plaćeno je 1600 K. Vjernici su na tome mjestu, uz odobrenje Ordinarijata, odlučili izgraditi baraku koja će privremeno poslužiti dok se ne izgradi crkva.²⁵ Glede sela koja se namjeravaju pripojiti novoj župi u Prozoru javlja Redodržavništvo franjevačko na čelu s provincijalom fra Franjom Komadanovićem: „[...]”, jer istomu nije poznat odnošaj i mjesni položaj navedenih u gore rečenom dopisu sela prema Rami i Prozoru, stoga isti nije mogao staviti zatraženih primjedaba o toj stvari, već ih je potražio od preč. o. župnika u Rami.“²⁶

O osnutku nove župe oglasila se i Zemaljska vlada koja je naredila izviđaj, obećavši da će odmah po završetku izviđaja svoje rješenje poslati Nadbiskupskom ordinarijatu. Osim toga, Zemaljska vlada zatražila je od Ordinarijata da svećeniku koji je poslan u Prozor naredi da u kotarski ured dostavi eventualno tražene podatke u pogledu zemljišta i njegovog obima, kako bi se izviđaj mogao provesti što pouzdanije.²⁷

Svoje mišljenje o osnivanju nove župe Prozor iznio je i Eugen Tvrdković, koji je kao župnik djelovao u Solakovoj Kuli te mu je bio poznat taj kraj. On je smatrao da se sela Ivanci i Pajići koja su bliža Solakovoj Kuli za dvostruko i trostruko nego Uzdolu i Prozoru, a pošto su pripojeni župi Solakova Kula, trebaju i ostati u sastavu iste župe.²⁸ Župnik Solakove Kule izvještava kako bi najbolje bilo da Kućani, Tošćani i Heljdovi ostanu u župi Solakova Kula, a što se tiče sela Pajići i Ivanci također bi prema njegovom mišljenju

---

²⁴ Usp. AVN, 1032/1906. Preslika ovog dopisa dostupna je u: *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 31.

²⁵ Usp. AVN, 1229/1906.

²⁶ AVN, 1087/1906.

²⁷ Usp. AVN, 1118/1906.

²⁸ Usp. AVN, 1184/1906.

trebala ostati u toj župi jer im do Uzdola trebaju tri i pol sata, a do Prozora čak više od pet punih sati što je nemoguće i ljeti a naročito zimi.²⁹ O selima Ivanci i Pajići izjasnio se i Ivan Papić župnik u Derventi, koji je bio stava da se navedena sela ne mogu pripojiti Prozoru jer bi morali preko cijele uzdolske župe prolaziti da bi došli do Prozora.³⁰ Nakon promišljanja i istraživanja teritorija, 19. rujna 1906. godine nadbiskup Josip Stadler ustanovljuje župu u Prozoru pod zaštitom Presvetog Srca Isusova. Ovoj župi pripajaju se do daljnje odredbe mjesta: Prozor, Dobroša, Blace, Gmići, Lapsunj, Lug, Duge, Škrobućani, Višnjani Gornji i Donji, Šlimac, Družinovići, Borovnica, Stepen te Šerovina. U svom dopisu nadbiskup Stadler obvezuje vjernike ovih mjesta na posluš i pokornost župniku kojega je on poslao, te poziva na vršenje dužnosti prema župniku u davanju godidžbine te gradnje i održavanja crkve, župnog stana i ostalih zgrada koje su potrebne za održavanje župnika.³¹ Za župnika je imenovan vlč. Tadija Mihačević koji se na samom početku našao u teškoj situaciji. Nije znao što bi započeo raditi jer je imao samo dozvolu za šumu, a bila mu je jako potrebna dozvola za prikupljanje milodara. U Sarajevu su mu rekli da su već dali dozvolu koju je tražio, međutim prema mišljenju vlč. Tadije Mihačevića to je bilo rečeno samo kako bi ga se lakše odbilo toga dana. Vlč. Mihačević molio je nadbiskupa Stadlera da on u njegovo ime i u ime grada traži dozvolu jer je velika potreba zbog župe. Problem je nastao zbog nemogućnosti da se isplati zemljište a kako se zima približavala bilo je potrebno privremeno izgraditi baraku na tome mjestu.³²

2.4. Nesporazumi oko teritorijalne podjele župe

Župnik na Šćitu fra Jeronim Vladić bio je nezadovoljan preraspodjelom sela nakon osnivanja župe Prozor te je stoga pisao Ordinarijatu u listopadu 1906. Najprije ističe da je uvijek bio za osnivanje nove župe u Prozoru i to radi samog Prozora iz kojeg je rijetko tko dolazio na svetu Misu i radi sela Gmići iz kojega su samo mladi dolazili na Misu i nekoliko žena. Prema pisanju fra Jeronima stariji vjernici su dolazili samo ljeti po koji put, dok zimi nisu mogli nikako. Međutim, prema njegovom mišljenju župe su se trebale

---

²⁹ Usp. AVN, 1186/1896.

³⁰ Usp. AVN, 1206/1906.

³¹ Usp. AVN, 1229/1906.

³² Usp. AVN, 1229/1906.

podijeliti prema prirodnoj podjeli. Sela koja su za brdima prema istoku trebala bi pripasti župi Prozor među kojima su Prozor, Gmići, Borovnica, Stepen, Šerovina, Škrobućani, Višnjani Gornji i Donji. Gornji Višnjani su bliže Šćitu osobito ljeti, ali zimi kada padne veliki snijeg iako je dalje u Prozor puno je lakši put. Lapsunj je na strani brda prema Šćitu i on bi trebao ostati u župi Šćit. Župnik sa Šćita fra Jeronim Vladić se žalio na to što bi se trebala osnovati tako velika župa ako se ne može nositi toliki teret i uz to pripojiti i Lapsunj novoj župi uz pobunu među narodom koja može dovesti do velikih problema. S tim u vezi župa Prozor je bez Lapsunja brojnija i opsežnija od Uzdolske, Gračacke i Doljanske, i prema njegovom izvještaju broji preko 1000 duša.³³

Fra Jeronim je bio jako nezadovoljan podjelom sela za novu župu te je smatrao da je glavnu riječ imao vjernik iz Prozora Franjo Brizar. Gospodin Brizar je prema fra Jeronimovu iskazu određivao koja će sela pripasti Prozoru, te u toj podijeli je i selo Lapsunj ubrojio za župu Prozor. Navodno je Franjo Brizar, kako piše Vladić, kupio zemljište za 800 K., a poslije ga prodao Ordinarijatu za 1600 K. Što se tiče Lapsunja, Ordinarijat je bio odredio da se to pitanje riješi između šćitskog i prozorskog župnika.³⁴

Sredinom listopada 1906. godine župnik Tadija Mihačević piše nadbiskupu Stadleru da je župa dobila „silno i golemo zvono“ od 30 kg. Također se žali na fra Jeronima župnika sa Šćita koji diže cijelu Ramu protiv prozorskog župnika navodeći da mu je oteo sela, te nagovara mještane da ne idu u Prozor na misu, da ne daju ništa župniku kako ne bi napravio baraku. Župnik sa Šćita daje selo Višnjane župi Prozor od kojih je udaljeno tri sata na konju, a buni se protiv pripojenja Šlimca i Lapsunja do kojih ima samo sat, a i put je ugodniji, pisao je Mihačević. U osam dobivenih sela za župu Prozor nalazi se trideset i devet kuća. Župniku je teško graditi crkvu ako ne dobije pomoć od seljaka iz sela, jer samo sa vjernicima iz Prozora ne bi mogao graditi crkvu zbog financijskih izdataka koje isti ne bi mogli podmiriti, što zbog malog broja vjernika i siromaštva, što zbog velike gradnje.³⁵ Iz navedenih spisa da se iščitati da je župnik zbog podjele vjernika bio u velikim problemima budući da su se neki konstantno protivili novoosnovanoj župi. Najglasniji su bili mještani sela Šlimac i Družinovići koji su s fra Jeronimom radili na tome da se vrate

---

³³ Usp. AVN, 1382/1906.

³⁴ Usp. AVN, 1382/1906.

³⁵ Usp. AVN, 1229/1906.

pod župu Šćit, premda za to nisu imali nekih jakih argumenata osim što su navodili da im je žao stare crkve. Župnik Tadija Mihačević također je imao problema i sa Višnjanima koji su se prvi pobunili već na početku i htjeli ići Nadbiskupu, ali ih je fra Jeronim odgovorio.³⁶ S Lapsunjom, Šlimcem i Družinovićima je i dalje bilo dosta neugodnih situacija. Prema svjedočenju župnika vlč. Mihačevića, fra Jeronim Vladić nikako nije priznao odredbe Ordinarijata te u navedenim selima sljedećim riječima poticao seljake na pobunu: „Otimajte se pri gradnji i tefteru, svi se držite za jedan štap, a ja ću za vas odgovarati“³⁷. Zbog tih nesuglasica mnogi su odbijali sudjelovati u gradnji barake što je dodatno otežavalo stasanje nove župe.³⁸

O upućenosti mještana Šlimca i Lapsunja na Prozor ide u prilog i činjenica da su djeca iz tih sela svakodnevno išla u školu u Prozor. Seljaci su sami birali gdje žele slati djecu u školu i zbog lakšeg i jednostavnijeg puta i udaljenosti, izabrali su Prozor. Družinovići jesu za 1,5 km bliže Šćitu, ali veli župnik Mihačević, ako mu mogu pripadati Višnjani koji su i za sat dalje od Prozora nego od Šćita onda ni do Družinovića nije velika razlika.³⁹ Kako bi se što kvalitetnije napravila podjela sela između dvaju župa Ordinarijat je poslao kanonika Stjepana Hadrovića⁴⁰ da izvidi situaciju u Rami i Prozoru. Hadrović piše kako je pješice posjetio mjesta Lapsunj, Šlimac i Družinoviće sve do Šćita, kako bi mogao vidjeti što je bliže tim selima i kamo im je lakše ići na misu u Prozor ili na Šćit. Navodi kako mu je do Lapsunja trebalo nešto više od 45 minuta, a do Šlimca nešto više od jednog sata. Hadrović je ustanovio da je Šlimcu jednaka daljina u Prozor i na Šćit, ali je u Prozor lakši pristup. Također djeca iz Šlimca i Lapsunja idu u Prozor u školu što je još jedan razlog koji ide u prilog tomu da navedena sela spadaju pod novu župu. Do Družinovića mu je pak trebalo sat i pol, a od Družinovića do Šćita treba samo sat vremena hoda. Sam Hadrović navodi u dopisu kako je Družinovićima bliže i lakše na Šćit. Prošavši tim krajem Hadrović je predložio da Družinovići i Višnjani (Gornji i Donji) pripadnu župi

---

³⁶ Usp. AVN, 1229/1906.

³⁷ AVN, 1407/1906.

³⁸ Usp. AVN, 1407/1906.

³⁹ Usp. AVN, 1407/1906.

⁴⁰ Stjepan Hadrović hrvatski povjesničar glazbe i skladatelj (Vrhovac, 24. XII. 1863. - Pale kraj Sarajeva, 6. X. 1934.). Svećenik, glazbu učio u Zagrebu (V. Kolander). Djelovao je kao orguljaš i dirigent stolne crkve u Sarajevu od 1891. do 1914. Skladao pretežno crkvena djela, sastavio i objavio crkvenu pjesmaricu Hosanna (1911.-1913.). U okviru djela Kratka povijest glazbe (1911.) objavio i prvu povijest hrvatske glazbe. Bio je i kanonik Vrhbosanske nadbiskupije (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24032>; pristupio: 27. srpnja 2021.).

Šćitu zbog lakšeg pastoralnog djelovanja. Razlog zbog kojeg bi se dva navedena sela trebala ostaviti Šćitu je što su gore tri svećenika dok je u Prozoru samo jedan. Župi Prozor bio bi prema mišljenju Stjepana Hadrovića dovoljan jedan svećenik i imala bi oko 900 duša kada bi se Škrobućani, Stepen i Šerovina pripojili župi Gračac gdje su i pripadali. Župnik na Gračacu također bio je za to jer, kako i sam navodi, vjernici spomenutih sela dolaze onamo na sv. Misu i na ispovijed.⁴¹

Mira oko podjele sela nije bilo niti 1907. godine kada fra Jeronim ponovno piše Ordinarijatu zbog sela koja imaju pripasti prozorskoj župi. Fra Jeronim dalje navodi kako je nadbiskup Stadler djelovao po napatku g. Hadrovića, župnika Mihačevića te njihova doglavnika Franje Brizara i po svojoj izraženoj želji da se novoj prozorskoj župi pridoda što više sela. U istom dopisu od 22. veljače napada nadbiskupa Stadlera kako mu je više stalo do jednog župnika koji će mu priskrbiti veće dohotke negoli do žitelja dvaju sela Šlimca i Lapsunja, kojima se prema njegovom mišljenju pravi poteškoća i nezgoda u smislu odlaska u crkvu.⁴²

U studenom 1907. godine župnik vlč. Mihačević javlja Ordinarijatu da ima problema u vezi nepokornosti i prkosa nekih seljaka u selu Šlimac. Trojica župljana čija imena navodi vlč. Mihačević (Jure Prskalo, Jure Babić i njegov brat) iz protesta prema osnivanju nove župe nisu htjeli doći na misu koja se slavila na groblju u Šlimcu koje se nalazi odmah do njihove kuće. Obaviješten o svemu, Ordinarijat je zamolio župnika da strpljivošću i primjerom pokaže svima pravi put kojim trebaju ići.⁴³

Nakon jedne pismene molbe i dvije usmene molbe, starješine sela Šlimac dolaze i četvrti put moliti Ordinarijat da se udostoji uslišiti njihovu molbu te dopustiti da selo Šlimac kao i prije ostane u župi Šćitu jer je bliže i zgodnije doći na misu u slučaju lošeg vremena. Sada će seljanima iz Šlimca biti isto teško kao što je prije bilo vjernicima iz Prozora kad su pripadali Šćitu. Vozili su japiju za crkvu i župnu kuću u Prozoru, davali su novac, a spremni su i dalje pomagati ali nisu pripravnici da im zbog te crkve bude teže doći do svog župnika, misleći na župnika na Šćitu. U pismu navode da su svi djecu krstili na Šćitu i da tamo i ostanu, a potpisane starješine su bile: Jure Babić, Marko Babić, Ivan

---

⁴¹ Usp. AVN, 1184/1906.

⁴² Usp. AVN, 50/1907.

⁴³ Usp. AVN, 1272/1907.

Ivančević, Ilija Ivančević, Ante Grbavac, Jure Jurić, Ivan Vidović, Frano Tomić, Ilija Senjkić, Mato Senjkić, Ivan Senjkić, Jure Prskalo.⁴⁴

Župnik vlč. Mihačević niječe razlog koji starješine spominju, da je bliže i zgodnije na Šćit. On podsjeća da je kanonik Hadrović bio u posjetu ovim krajevima, a i sami seljani su prije tri godine djecu odlučili slati u Prozor a ne na Šćit. Također, na Šćitu su sve katolička djeca što pak u Prozoru nije slučaj. No, budući da je Prozor bliže i da je put bolji mještani su odlučili tamo slati djecu u školu. Kotarski predstojnik Bajo Božić naznačio je selo Šlimac pod novu župu Prozor, a prijedlog je primio g. Hadrović. Župnik Mihačević niječe također da su seljani spomenutih sela dovozili japiju za crkvu, već je samo nekoliko njih na prijetnje Baje Božića svuklo po jedno brvno, a za kuću je od potpisanih pomogao samo gospodin Jure Prskalo. Od gore potpisanih, za zvono je dao samo Jure Jurić i on je radio koji dan besplatno. Većina seljana i dalje je išla na Šćit na misu, te tamo idu i na ispovijed, a i djecu krste na Šćitu uz vrlo malo iznimki piše vlč. Tadija.⁴⁵ Vlč. Mihačević smatra da se nikada narod neće umiriti dokle god fratri sa Šćita unose nemir i bune narod. Negativno raspoloženje je potrajalo i duže nego što je župnik u Prozoru očekivao, a netrpeljivosti su potrajale čak i do 16. ožujka 1908. godine kada župnik piše Ordinarijatu o stanju i klevetama koje iznose protiv njega.⁴⁶

Dana 30. travnja iste godine župnik vlč. Tadija Mihačević piše Ordinarijatu u vezi natječaja za župu Travnik. Iz ovoga pisma se doznaje da je vlč. Tadija u Prozoru uspio napraviti dostojan župni stan. Uz sve poteškoće koje je imao na samom početku uspio je sakupiti sredstva i potaknuti vjernike te izgraditi župni stan.⁴⁷ Župnik Tadija Mihačević morao je 10. listopada 1911. tražiti dozvolu od Ordinarijata da kupi dva zemljišta koja graniče sa župnom zemljom. Od toga je jedna oranica Luka 2 900 m², a druga šljivik Luka od 974 m² (čest. 5/90). Cijena navedene zemlje je bila 400 K.⁴⁸ Ordinarijat je 25. svibnja 1911. odgovorio na molbu i dao dozvolu, te je župnik mogao kupiti navedenu zemlju za već spomenutu svotu novca.⁴⁹

---

⁴⁴ Usp. AVN, 60/1908.

⁴⁵ Usp. AVN, 154/1908.

⁴⁶ Usp. AVN, 391/1908.

⁴⁷ Usp. AVN, 483/1908.

⁴⁸ Usp. AVN, 597/1911.

⁴⁹ Usp. AVN, 695/1911.

3. DOGAĐANJA U ŽUPI PROZOR OD 1912. DO DRUGOG SVJETSKOG RATA

3.1. Problem oko duga

Zbog loše financijske situacije i loše godine za puk u Prozoru, župnik vlč. Tadija Mihačević bio je primoran pisati Ordinarijatu i tražiti pomoć oko isplate duga Zemaljskoj banci BiH.⁵⁰ Dug je iznosio 7000 K. uz kamate koje su bile, prema mišljenju prozorskog župnika, prilično velike za ovu župu.⁵¹ Od Visoke zemaljske vlade župnik je dobio 800 K. kao pomoć za dogradnju župnog stana od čega je, u dogovoru s Ordinarijatom, trebao banci isplatiti „742 K. i 100 K. otplate“.⁵² Kako je župnik već bio krenuo u dogradnju i nabavio materijal za kuću, novac nije mogao dati banci jer ga je već bio uložio. U planu je imao graditi i štalu koja mu je, kako sam veli, bila jako potrebna. Župnik je pisao 31. srpnja 1909. Ordinarijatu smije li iznajmljivati pojedine sobe župnog stana jer je stan ogroman. Od toga bi mogao prikupiti lijepu svotu s ciljem vraćanja duga.⁵³ Nije poznato je li od Ordinarijata dobio ikakav odgovor. Kako bi olakšao vraćanje duga, vlč. Tadija Mihačević zamolio je banku da mu promijeni ovaj dug u hipotekarni što su oni odbili zbog određenih nepravilnosti.⁵⁴ Jedna, a ujedno i glavna nepravilnost, bio je podrum koji je bio bez svoda, a potrebni su bili i popravci na tavanu koji su u međuvremenu urađeni.⁵⁵ U vrijeme dok se još rješavalo pitanje oko povratka duga Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski imenovao je 7. rujna 1912. godine vlč. Stjepana Markovića za upravitelja župe Prozor. On je odmah na početku obaviješten da župa ima dug od 7000 K. na župnu kuću. Ordinarijat ga je zamolio da sa župljanima pokuša što prije pronaći sredstva i vratiti dug kako bi se župa financijski rasteretila i kako bi se moglo promišljati o dogradnji župne crkve.⁵⁶ Kako nije bilo moguće pronaći rješenje, i kako je župa bila siromašna te nije mogla isplatiti dug, iz Ordinarijata je pisano 3. srpnja 1913. Visokoj zemaljskoj vladi. U spomenutom dopisu Ordinarijat nudi na prodaju prostrani župni stan s obližnjim crkvenim

---

⁵⁰ Usp. AVN, 847/1909.

⁵¹ Usp. AVN, 12/1912.

⁵² Usp. AVN, 1617/1909.

⁵³ Usp. AVN, 898/1909.

⁵⁴ Usp. AVN, 12/1912.

⁵⁵ Usp. AVN, 95/1912.

⁵⁶ Usp. AVN, 898/1912.

zemljištem Zemaljskoj vladi, jer je kotarski predstojnik bio rekao da bi kuća župnog stana bila dobra za kotarsku oblast. Na taj način bi se isplatio dug koji župa ima, a mogao bi se negdje na drugom mjestu izgraditi manji župni stan uz manje troškova.⁵⁷ Ovaj prijedlog Vlada nije prihvatila te je župni stan ostao u vlasništvu župe. Morao se pronaći drugi način kako bi se spomenuti dug vratio.⁵⁸ Daljnji arhivski spisi ne govore je li, i na koji način dug vraćen.

3.2. Gradnja crkve

Nakon šest godina obavljanja službe župnika u Prozoru, vlč. Stjepan Marković imenovan je 9. kolovoza 1918. upraviteljem župe Rostovo.⁵⁹ Umjesto njega u župu Prozor kao upravitelj župe dolazi vlč. Dane Pušić, koji je prema odredbi Ordinarijata istu trebao preuzeti najkasnije do 15. rujna 1918.⁶⁰ Nakon nešto više od godine dana djelovanja u župi Prozor, župnik Pušić započeo je raditi na projektu oko izgradnje župne crkve. Obavijestio je Nadbiskupski Ordinarijat 8. listopada 1919. o svojim planovima. U pismu piše kako mu je želja u Prozoru izgraditi crkvu Presvetom Srcu Isusovu, te kako je već pokrenuo i akciju za gradnju. Molio je Ordinarijat da izabere hoće li crkva biti u renesansnom ili gotičkom stilu, a trebala je biti sva od klesanog kamena s tim da bi duljina lađe trebala biti 20 x 10 m. Plan je bio da budu sakristije s obje strane prezbiterija dok bi toranj bio sprijeda. U crkvi su prema planu trebala biti tri oltara. U sredini oltar Presvetog Srca Isusova, pobočni Blažene Djevice Marije bez grijeha začete te sv. Ivana apostola i evanđelista. U crkvi su trebale biti i dvije ispovjedaonice, propovjedaonica i krstionica koja je bila planirana ispod kora s lijeve strane. Prezbiterij je trebao biti za tri stepenice povišen od lađe. Župnik je molio da se plan crkve dadne izraditi kod arhitekta gospodina Josipa pl. Vancaša, a troškovi gradnje ne bi trebali prelaziti 200 000 K. Prema molbi župnika vlč. Dane Pušića crkvu je projektirao Josip pl. Vancaš.⁶¹

---

⁵⁷ Usp. AVN, 621/1913.

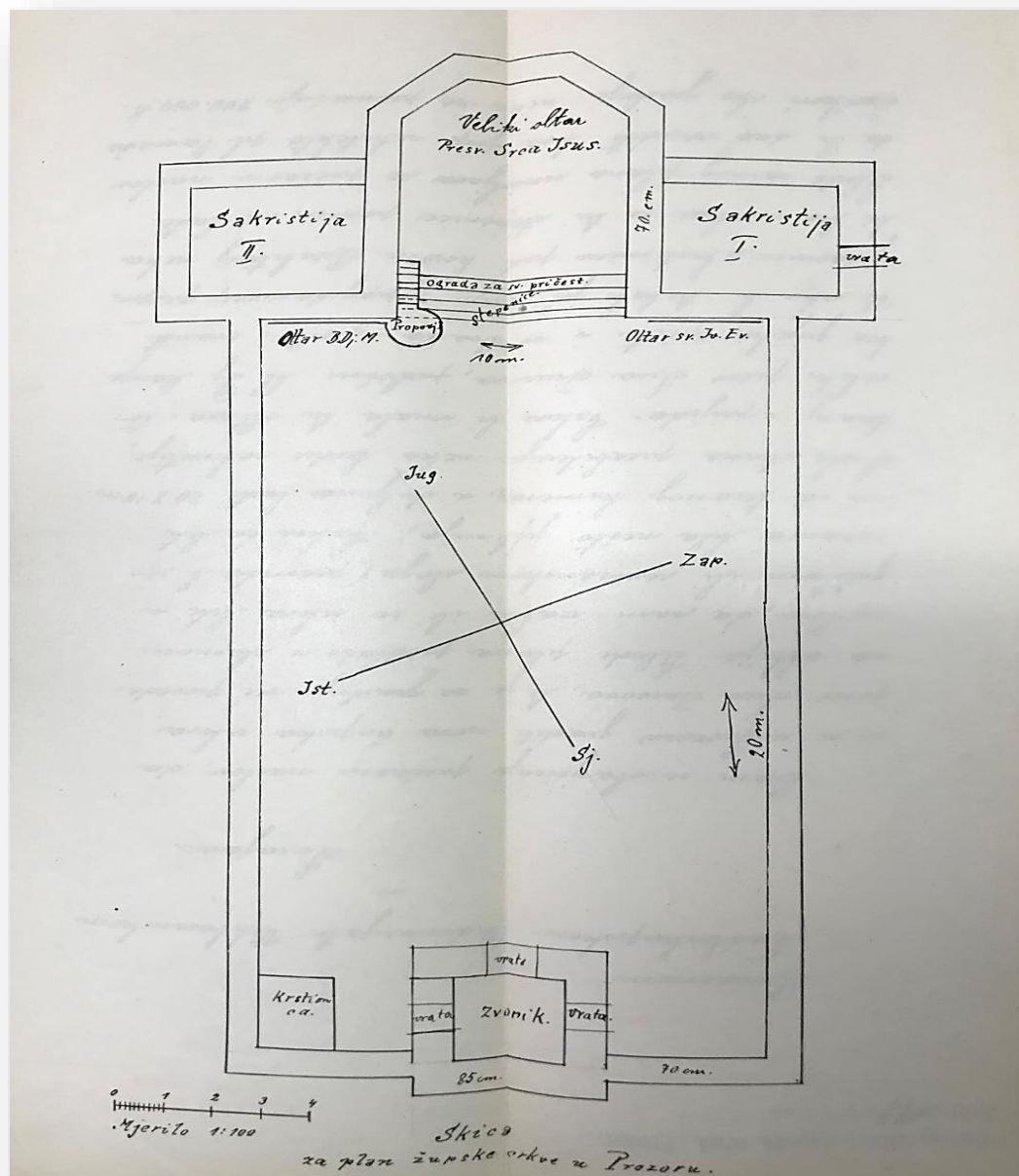
⁵⁸ Usp. AVN, 1074/1913.

⁵⁹ Usp. AVN, 1484/1918.

⁶⁰ Usp. AVN, 1483/1918.

⁶¹ Usp. AVN, 2301/1919.

Slika 1: Vancašov plan crkve u Prozoru

Izvor: AVN, 2301/1919

3.3. Odcjepljenje sela Škrobućani

Dana 20. studenog 1919. godine stanovnici katolici sela Škrobućani pisali su nadbiskupu Šariću s molbom da ih pripoji župi Gračac. Jedan od glavnih razloga, koje su u pismu naveli, bio je taj što je ovo selo bliže Gračacu za sat i petnaest minuta.⁶² Župnik Pušić, očito upitan, niječće navedenu udaljenost te tvrdi da je selo bliže za možda pola sata,⁶³ dok župnik sa Gračaca fra Bono Ivandić veli kako je i sam tim putem prolazio više puta te tvrdi kao i vjernici iz Škrobućana da je udaljenost sat i petnaest minuta ili sat i pol, ali nikako pola sata.⁶⁴ Vjernicima je, kako navode, pristup na Gračac puno lakši i jednostavniji. Cesta je izgrađena te nema blata i vode, dok na putu u Prozor smetaju dvije vrlo opasne vode bez mostova što je posebno nezgodno u jesensko i proljetno doba. Razlog koji su također naveli bio je taj što su prošle godine umrla dva vjernika neopremljena svetim sakramentima jer nisu mogla preko vode, a tko bi i imao snage za put morao bi pješaćiti preko sela Gorice koje pripada župi Gračac kako bi stigao do Prozora što je tri puta dulji put nego do Gračaca. Vjernici su stoga sve kršćanske dužnosti obavljali na Gračacu jer im je bliže i lakše, te su tako i djecu krizmali u toj župi, ali nisu vjenčavali i krstili jer to nisu mogli. Nadalje ti isti su bili spremni priteći u pomoć i novcem i radom u gradnji nove crkve u Prozoru. Pomagali su na Šćitu i na Gračacu, a ovu u Prozoru bi još više, kako kažu, kao pravi župljani. Spomenute razloge zajedno sa župnikom fra Bonom u pismu su potpisali Božo Papak, Anto Papak, David Papak i Mato Papak.⁶⁵

Župnik Dane Pušić nije se slagao s tim da su rijeke, kako vjernici vele, toliko opasne i da one prave problem. Misli se na rijeku Rama i Crimu koja je manja od rijeke Rame, koje doista znaju nabujati, ali kako župnik prozorski tvrdi na rijeci Rama ima „ćuprija“ koja omogućuje prolaz, dok je na rijeci Crim prije bila „ćuprija“ koju je voda kasnije odnijela. Međutim i sam župnik poslije piše kako je istina da su umrla i to tri vjernika neopremljena sakramentima i navodi njihova imena: Mato Papak, žena Ivše Papka koja je umrla iza poroda te Anto Papak. Do žene Ivše Papka nije stigao jer su u isto vrijeme došli po župnika više njih, tako da je on otišao kako sam kaže kod onog tko je prvi došao, te poslije nije stigao do već spomenute žene. Sin Ante Papka došao je do župnika da

---

⁶² Usp. AVN, 2687/1919.

⁶³ Usp. AVN, 3091/1920.

⁶⁴ Usp. AVN, 3404/1920.

⁶⁵ Usp. AVN, 2687/1919.

ga pozove k bolesniku, ali su u međuvremenu dok su čekali konja stigli iz Dobroše drugi s konjem i odveli župnika da podijeli sakramente drugom bolesniku. Dok se vraćao kući razbolio se te nije mogao odmah otići u Škrobućane i sljedeće jutro u nedjelju je Ante umro te župnik nije stigao do njega. U to je vrijeme dosta ljudi umrlo bez sakramenata jer je harala španjolska groznica. Župnik iz Prozora smatrao je kako se Škrobućani žele odvojiti od Prozora jer nisu željeli sudjelovati u gradnji crkve. On je tražio od Škrobućana 18 000 K. jer su prema njegovom mišljenju Škrobućani bili jedno od najbogatijih sela u župi.⁶⁶ Narod se ispovijedao na Gračacu za Božić, Gospojinu, u korizmi te su svake nedjelje i svetkovinama u župi Gračac na misi. Fra Bono je u razgovoru sa Škrobućanima ustvrdio da neće svi moći dati novac i da se od nekih previše traži. Kao primjer navodi pokojnog Mijata Papka u čijoj su se kući nalazile dvije žene udovice i dijete muško od sedam godina koji nisu bili u mogućnosti dati nametnutu svotu tj. 2 500 K.⁶⁷ Nakon svih saslušanja i procesa koje je Ordinarijat proveo odlučeno je, da će se selo Škrobućani pripojiti Gračacu kada se sagradi crkva u Prozoru.⁶⁸

3.4. Kupnja i prodaja zemljišta

U drugoj polovici kolovoza 1920. dogodio se veliki požar koji je do temelja uništio štalu, pčelinjak, šupu, svinjac. Uz sve blago izgorjelo je i cijelo gospodarsko oruđe, a šteta je iznosila preko 30 000 K. Stoga župnik Dane Pušić 24. kolovoza 1920. moli Ordinarijat za pomoć zbog štete koja je nastala tijekom požara. Kako je ministarski savjet bio odredio neku svotu novca podijeliti siromašnim župama, župnik Dane moli Ordinarijat da preporuči župu Prozor Zemaljskoj Vladi kako bi pomogli u obnovi stradalog.⁶⁹ Župnik je nakon obnove u travnju 1921. želio kupiti zemljište koje se nalazi odmah do župnog zemljišta. On je tražio dozvolu da može kupiti i na župu Prozor uknjižiti zemljišta: k. č. 143 kat. o. Prozor oranica – čifluk 12 D.(uluma) 900 m² kojoj je cijena bila 20 000 K.; k. č. 5/66 kat. o. Prozor oranica Luka 2 D. 900 m² i k. č. 5/90 šljivik Luka 974 m² oboje za 20 000 K.; k. č. 5/64 kat. o. Prozor vrt 557 m² za 20 000 K. Sve navedeno je bilo u jednom

---

⁶⁶ Usp. AVN, 3091/1920.

⁶⁷ Usp. AVN, 3404/1920.

⁶⁸ Usp. AVN, 3580/1920.

⁶⁹ Usp. AVN, 4486/1920.

komadu odmah iza župnog stana udaljeno samo petnaest metara. Župa Prozor je imala pravo prvootkupa. Prema pisanju župnika župa je bila suvlasnik spomenutog zemljišta jer je imala uknjiženu idealnu polovinu k. č. 5/66 oranica Luka. Kako, Ibrahim Omanović drugi suvlasnik, ne bi prodao spomenuto zemljište nekome drugom, župnik ga je želio kupiti za župu.⁷⁰ Da bi isplatio gore spomenuto zemljište župnik je zamolio Ordinarijat da mu dopusti zadužiti se kod Hrvatske poljodjelske banke u Sarajevu za 46 000 K.⁷¹

Nakon kupljene zemlje uz župnu kuću, vlč. Dane Pušić želio je te iste godine prodati crkveno zemljište na Lugu od kojega, prema njegovom mišljenju, niti crkva niti župa nije imala koristi, a od dobivenog novca bi isplatio dio duga.⁷² Za zemljište na Lugu župa nije mogla dobiti više od 40 000 K., a kako bi prikupio još novca pa isplatio dug do kraja, župnik je također molio dozvolu da proda kosnicu Ravni od 7 D. i 950 m² br. grunt. od. 91 kat. opć. Blace k. č. 324.⁷³ U narednim godinama došlo je do problema oko prodaje zemlje na Lugu jer je župljanin Ivan Marković jedan dio zemljišta silom prisvojio sebi i zadržao ga dvije godine koristeći se svim blagodatima zemlje i njezinih plodova. Osim što je prisvojio dio zemljišta smetao je i odvrćao druge kupce.⁷⁴ Prema podacima iz 1925. godine, čim je u rujnu stigla dozvola da se može prodati kosnica Ravni župnik ju je i prodao.⁷⁵ U travnju 1924. župa je dobila kućicu od pokojnog Marka Barišića, a vlč. Dane Pušić ju je imao u planu prodati kako bi mogao za župu kupiti još zemljišta oko župne kuće i crkve.⁷⁶ Arhivski spisi ne navode je li župnik Dane prodao kućicu.

3.5. Osnivanje župe na Lugu?

Sela župe Prozor, Škrobućani i Gornji Višnjani željeli su osnovati župu u Lugu jer im je Prozor bio prilično daleko, a Lug im je bio bliže od Gračaca dok je Gornjim Višnjanima Ščit bio bliži od Prozora. Vjernici su molili da ih se pripoji župama koje su im bliže. Ukoliko to ne bude moguće, predlagali su da se osnuje župa na Lugu gdje su sami

---

⁷⁰ Usp. AVN, 6334/1921.

⁷¹ Usp. AVN, 6615/1921.

⁷² Usp. AVN, 6809/1921.

⁷³ Usp. AVN, 1564/1923.

⁷⁴ Usp. AVN, 1296/1925.

⁷⁵ Usp. AVN, 1564/1923.

⁷⁶ Usp. AVN, 745/1924.

vjernici bili spremni praviti crkvu i župni stan za župnika. Većina razloga već je i ranije navedena, a glavni su velika udaljenost do Prozora, te potpuna nemogućnost dolaska na misu, osobito zimi. Osim toga, u Prozor su također nerado dolazili zbog muslimana. Govorilo se da im je okruženje u Prozoru kvarilo mladež. Voljeli su imati u svojoj sredini školu, a to bi opet lakše isposlovali ako bi imali svoju župu. Bili su spremni uzdržavati župnika, a bilo ih je oko sto starješina, i preko tisuću duša. Imali su, kako sami kažu, pri ruci fini kamen, sedru, kreč, drvo u blizini, a i zemljište se davalo besplatno. Kako su iznijeli u pismu od 11. lipnja 1924. godine crkva se trebala graditi blizu rijeke Rame.⁷⁷ O ovome je također u srpnju iste godine pisao i dekan u Doljanima fra Frano Jukić. Fra Frano se nije složio s izjavom koju navode vjernici gdje spominju kako bi oni mogli sami izgraditi crkvu i župni stan. Sam dekan piše kako su Škrobućani u boljoj situaciji i uređeniji, dok Gornji Višnjani imaju dosta obitelji koje ni svoje kuće ne mogu popraviti, a kako bi tek crkvu gradili. Također je naveo kako župa ne bi imala sto starješina i preko tisuću duša, već jedva četrdeset starješina i četiri stotine duša. Fra Frano je smatrao da im se jedino može pomoći tako što će ih se pripojiti bližim župama. Prema njegovu mišljenju Škrobućane bi trebalo pripojiti Gračacu, a Gornje Višnjane Šćitu, ali samo ako župnik potvrdi da može bez njih i da ih dragovoljno otpušta.⁷⁸ Nije poznato kakav su odgovor dobili gore navedena sela u vezi osnivanja nove župe.

3.6. Blagoslov crkve u Prozoru i groblja na Paljikama

Župnik prozorski vlč. Dane Pušić 17. lipnja 1925. moli dozvolu Nadbiskupskog ordinarijata vrhbosanskog kako bi blagoslovio župnu crkvu u Prozoru koja je temeljito renovirana.⁷⁹ Crkva je blagoslovljena 26. srpnja 1925. godine, a blagoslovio ju je fra Vitimir Jeličić subdelegiran od Ordinarijata uz asistenciju župnika Pušića.⁸⁰ Već u siječnju 1926. godine razgovaralo se o mogućnosti otvaranja groblja za sela Borovnica i Paljike jer su vjernici željeli imati groblje blizu kuća. Jure Meštrović Markov dao je zemlju, a župnik je molio Ordinarijat dozvolu da može blagosloviti novo groblje.⁸¹ Ubrzo nakon molbe,

---

⁷⁷ Usp. AVN, 887/1924.

⁷⁸ Usp. AVN, 1181/1924.

⁷⁹ Usp. AVN, 1068/1925.

⁸⁰ Usp. AVN, 1336/1925.

⁸¹ Usp. AVN, 119/1926.

Ordinarijat je 25. siječnja dao dozvolu da se osnuje posebno groblje za Borovnicu i Paljike, te je također dao župniku dozvolu da može blagosloviti spomenuto groblje.⁸² Župnik Pušić blagoslovio je groblje na Paljikama 11. veljače 1926. godine.⁸³

3.7. Bratovštine i Treći red sv. Franje

Poznato je da se župnik Dane Pušić zajedno s ostalim svećenicima iz ramskog kraja zalagao za osnivanje bratovština. Tako 1926. godine javljaju Ordinarijatu da su na proljetnom zasjedanju korone ramskog dekanata odlučili osnovati bratovštine Kršćanskog Nauka i Presvetog Oltarskog Sakramenta.⁸⁴ U studenom 1927. godine Ordinarijat šalje župniku u Prozoru dopis kojim dodjeljuje punomoć da se u Prozoru osnuje Treći Red sv. Franje. Kako Ordinarijatu nije bilo poznato postoji li već Treći Red sv. Franje zamolili su župnika da izvijesti Ordinarijat je li red osnovan i je li pribavljena dozvola.⁸⁵ U siječnju iduće godine župnik Pušić obavijestio je Ordinarijat da u župi Prozor već ima 24 trećoredca koji su primili treći red u drugim župama, te je zatražio dozvolu za osnutak istog reda u župi Prozor što mu je Ordinarijat odobrio.⁸⁶ Prema izvještaju vlč. Pušića 1926., u župi Prozor nije bilo starokatoličkog pokreta niti njegovih pristaša.⁸⁷ Na kraju godine, točnije 9. prosinca 1926., župnik iz Prozora izvijestio je Nadbiskupski ordinarijat o broju vjernika u župi navodeći kako župa Prozor ima 1601 dušu.⁸⁸

3.8. Pritužbe za župnika Pušića i njegova obrana

U siječnju 1927. župljanin Mato Marušić žalio se Nadbiskupu na župnika Danu Pušića navodeći kako zanemaruje svoje svećeničke dužnosti, te spominje da je umrlo šest osoba bez primljenih sakramenata. Spominje dalje kako se župnik sve više zauzimao za politiku te je i u crkvi kroz propovijed govorio o politici. Neugodnih situacija župljani su imali i pri pristupanju sakramentu ispovijedi kada bi župnik odbio pokornika, a nastavio

---

⁸² Usp. AVN, 119/1926.

⁸³ Usp. AVN, 467/1926.

⁸⁴ Usp. AVN, 1003/1926.

⁸⁵ Usp. AVN, 1356/1927.

⁸⁶ Usp. AVN, 017/1928.

⁸⁷ Usp. AVN, 1571/1926.

⁸⁸ Usp. AVN, 2682/1926.

raditi svoj posao.⁸⁹ Na župnika Pušića žalio se i Ivo Brizar koji je bio nezadovoljan ponašanjem župnika prozorskog.⁹⁰ Nakon tužbe Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski dao je ovlast dekanu fra Boni Ivandiću da ispita stvari u župi te da ih, ako bude nepravilnosti i ako bude moguće, riješi na licu mjesta.⁹¹ Fra Bono je 4. svibnja 1927. godine pisao kako je u Prozoru sve u svađi te da sreski poglavar s dva istaknuta radikalna muslimana diže tužbe protiv svih katolika, a posebno je to izazvalo nemir kada je sreski poglavar tužio dva svima draga vjernika. Budući da je župnik Pušić bio u dobrim odnosima sa sreskim poglavarom i njegovom bližom okolinom, rodila se odbojnost vjernika prema župniku. U tužbi protiv dvojice Hrvata u Prozoru, župnik Dane Pušić je, prema pisanju fra Bone Ivandića, bio na strani tužitelja kao svjedok. Obojica vjernika su za kaznu trebala biti premještena iz mjesta, što je izazvalo još veće svađe sa župnikom.⁹²

Složena situacija i velike neprilike koje su nastale u župi Prozor prenesene su u Sarajevo. Stoga Ordinarijat 13. svibnja 1927. šalje poziv župniku Pušiću da 18. svibnja dođe na razgovor.⁹³ Župnik je u svom pismu upućenom Ordinarijatu rekao da ga tuže većinom oni koji ne idu u crkvu, a neke od njih naziva „radićevci“ te se u istom pismu žali na ponašanje vjernika u crkvi. Naime, vjernici nisu primali sakramente i nisu vodili računa o ponašanju tijekom svete mise. Dalje piše kako je opominjao narod da ograde groblja te da su samo dva sela poslušala dok ostali nisu namjeravali to učiniti. Mladež se sablažnjivo vladala na koru prema župnikovom dopisu. Jedno vrijeme im je čak morao zabraniti odlazak na kor.⁹⁴ Nakon gore spomenutog izvješća dekana fra Bone Ivandića upućenog Ordinarijatu, župljani župe Prozor pišu pismo Ordinarijatu u lipnju 1927. U spomenutom pismu, vjernici se zahvaljuju jer je uslišao njihove molbe i ostavio župnika Pušića u Prozoru za župnika. Situacija između župnika Pušića i župljana u Prozoru bila je dobra što se može iščitati iz pisma, osim s par župljana koji su iznosili neistine o župniku i stvarali napetosti.⁹⁵ Nakon deset godina provedenih u župi Prozor vlč. Dane Pušić dobio je obavijest 30. svibnja 1928. da će biti imenovan župnikom župe Ostrožac te da će na

---

⁸⁹ Usp. AVN, 19/1927.

⁹⁰ Usp. AVN, 570/1927.

⁹¹ Usp. AVN, 570/1927.

⁹² Usp. AVN, 756/1927.

⁹³ Usp. AVN, 788/1927.

⁹⁴ Usp. AVN, 809/1927.

⁹⁵ Usp. AVN, 990/1927.

njegovo mjesto doći vlč. Ivan Kotnik dotadašnji župnik u Jelaškama. Prema odluci Ordinarijata vlč. Dane Pušić trebao je preuzeti župu Ostrožac do konca srpnja. Tada je župu preuzeo vlč. Kotnik koji je ostao u Prozoru oko godinu dana (1928.-1929.). Na njegovo mjesto došao je vlč. Ivan Subašić koji je ostao u Prozoru do 1930.⁹⁶

3.9. Župa Prozor u 25.-oj obljetnici

Vlč. Ivana Subašića naslijedio je vlč. Petar Zubak. Župnikom je imenovan 25. lipnja 1930.⁹⁷ U župi Prozor se kroz 1930. godinu spremalo za proslavu 25.-e obljetnice župe. Tom prigodom župljani su htjeli napraviti zastavu hrvatske trobojnice sa slikom Srca Isusova. Prema odredbi br. 29 zakona o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja bilo kakvo isticanje ili čak nošenje takve zastave nije bilo dozvoljeno. Stoga se župnik Petar Zubak obratio Ordinarijatu kako bi mu pomogli u spomenutoj situaciji.⁹⁸ Ordinarijat je tražio od župnika da zaustavi narod u namisli da kupi takvu zastavu, te je savjetovao kupnju zastave bez nacionalnih obilježja koja više odgovara crkvenom duhu.⁹⁹

U siječnju 1931. godine župnik Zubak se jako razbolio. Bolest je navodno nastupila usred jake prehlade koja je uzrokovala komplikacije kako na želucu tako i na crijevima, bubrezima i plućima. Nije mogao ustati iz kreveta niti govoriti te je imao groznicu. Kako je župnik bio u teškoj situaciji nadbiskup Šarić šalje u Prozor svećenika Poljaka vlč. Slavomira Ceceka koji je trebao voditi župu dok se vlč. Zubak ne oporavi. Vlč. Slavomir stigao je u Prozor 31. siječnja, a već 5. veljače pisao Ordinarijatu kako je župnik Zubak oslabio te kako bi što prije trebao u bolnicu u Sarajevo, što je Ordinarijat i prihvatio te pozvao župnika Zubka u Sarajevo.¹⁰⁰ Vlč. Slavomir našao je jako loše stanje crkvenih objekata tj. župne crkve i župnog stana. Pisao je Ordinarijatu da je stan skroz prokisao od tavana na I. katu pa sve do prizemlja. O svom trošku dao je popraviti krov toliko da ne kisne čitav stan. Njegovo mišljenje, bilo je da se stan treba temeljito popraviti dok još nije kasno a za to je bilo potrebno izdvojiti od 12-15 000 dinara, dok je za popravak crkve bilo potrebno 10 000 dinara. Poljak je htio popraviti sve što je propalo kako bi se 25.-ta

---

⁹⁶ Usp. AVN, 1115/1928.

⁹⁷ Usp. AVN, 1293/1930.

⁹⁸ Usp. AVN, 2445/1930.

⁹⁹ Usp. AVN, 2445/1930.

¹⁰⁰ Usp. AVN, 268/1931.

obljetnica župe Prozor i krizma mogli što svečanije proslaviti. U jako kratkom periodu vlč. Slavomir uspio je isplatiti crkvene dugove koje je župa imala za crkveno ruho, krstionicu te za zvono. Dug za zvono bio je oko 5-6 000 dinara. Također vlč. Slavomir uspio je ograditi čitav župni imetak, popraviti krov i popraviti ono najnužnije u župnom stanu.¹⁰¹

U srpnju 1931. godine nastala je velika šteta na crkvi jer se srušio strop. Nitko nije bio u crkvi u to vrijeme tako da je tragedija izbjegnuta.¹⁰² Te godine je vlč. Slavomir bio prisiljen uzimati taksu za krizmu od deset dinara jer crkvena kasa nije imala niti dinara. Također župnik nije imao niti žita niti druge hrane, a uz to bilo je potrebno popraviti i pripremiti prostorije za nadbiskupovo prenočište.¹⁰³ Nakon sedam mjeseci obavljanja službe župnika u Prozoru vlč. Slavomira Ceceka naslijedio je vlč. Petar Perić, koji je župu preuzeo 2. rujna 1931. godine.¹⁰⁴ Župnik Perić u je prosincu iste godine kupio jedan komad zemlje odmah do župne kuće veličine 912 m², za koju je dao 2900 dinara.¹⁰⁵ Uz to župnik je u siječnju 1932. god. također kupio voćnjak-luku površine 295 m² za 1900 dinara, koji je bio u vlasništvu Muharema Samardžića.¹⁰⁶

3.10. Ponovno molba za osnivanje župe na Lugu?

U veljači 1936. god. stanovnici sela Lug, Škrobućani, Višnjani i Šerovina šalju molbu nadbiskupu Šariću u vezi gradnje nove crkve sv. Petra u Šibeniku u Prozoru i osnivanju nove župe. Mjesto na kojem se trebala graditi crkva darovao je Mijo Ćavar vjernik s Luga.¹⁰⁷ Ponovno se u ožujku iste godine pokrenulo pitanje sela Škrobućana, Višnjana, Šerovine i Luga. Narod je ponovno želio odcjepljenje od župe Prozor i osnivanje nove župe. Župnik Petar Perić smatrao je i napisao Ordinarijatu da, ako se uzme u obzir udaljenost i put navedenih sela do Prozora, onda bi se trebala osnovati župa koja će omogućiti vjernicima lakši pristup crkvi, ali budući da su navedena sela siromašna, odnosno da ne bi mogla uzdržavati niti župu, a niti župnika smatrao je nemogućim osnivanje nove župe. Župnik navodi kako navedena sela osim Luga imaju tek 60 obitelji.

---

¹⁰¹ Usp. AVN, 896/1931.

¹⁰² Usp. AVN, 1292/1931.

¹⁰³ Usp. AVN, 1370/1931.

¹⁰⁴ Usp. AVN, 1586/1931.

¹⁰⁵ Usp. AVN, 2965/1931.

¹⁰⁶ Usp. AVN, 48/1932.

¹⁰⁷ Usp. AVN, 320/1936.

Lug je imao 26 obitelji prema izvještaju župnika Perića. Jedna trećina svih navedenih obitelji nije davala ništa župniku što se tiče doprinosa, druga trećina je doprinosila minimalne doprinose, dok je treća trećina doprinosila nešto više. Župnik Petar Perić je smatrao kako bi jedino rješenje moglo biti Škrobućane pripojiti župi Gračac, Višnjane župi Šćit, dok bi Lug i Šerovina ostali župi Prozor. Župa Prozor je u ovo vrijeme također bila u pripremanama oko gradnje crkve, te je vlč. Petar Perić smatrao kako ne bi bilo zgodno odvajati Škrobućane i Višnjane u spomenutoj situaciji.¹⁰⁸

Ordinarijat je odbio molbu za osnivanje nove župe koju su htjeli vjernici iz Škrobućana. Zbog silnih troškova kako za crkvu tako i za župni stan, te za beneficijalno zemljište, nadbiskup Šarić je smatrao da nije moguće osnovati novu župu. Međutim, s obzirom na daljinu sela prema Prozoru Ordinarijat je obećao pokušati naći najbolje rješenje.¹⁰⁹

Kako se situacija nije mogla riješiti u kratkom vremenskom periodu, bilo je jako teško planirati nešto više u budućnosti. Župnik Petar Perić u lipnju 1936. piše Ordinarijatu kako stanovnici gore spomenutih sela neće da sudjeluju svojim radom u gradnji crkve u Prozoru koja je već u ozbiljnom nastajanju.¹¹⁰ Ordinarijat je bio upozorio prozorskog župnika da nikakve prijetnje ne bi koristile u ovoj situaciji, već da postupa pastoralno razborito kako bi uvidjeli potrebu da pomognu u gradnji župne crkve.¹¹¹

3.11. Planovi za gradnju nove crkve i ratne nezgode

Gospođa Marica Kraus p. Ignjata u svrhu proširenja gradilišta novoj je župnoj crkvi, u ožujku 1939. god., poklonila voćnjak–luka veličine 428 m².¹¹² Župniku Petru Periću dobro je došlo proširenje zemljišta zbog gradnje crkve. Dana 10. travnja 1940. god. poslao je Nadbiskupskom ordinarijatu nacrt buduće prozorske crkve, te molio odobrenje i suglasnost Ordinarijata kako bi dobio dozvolu od civilnih vlasti za gradnju crkve.¹¹³ Tadašnji pomoćni vrhbosanski biskup mons. Smiljan Franjo Čekada odgovorio je župniku

---

¹⁰⁸ Usp. AVN, 587/1936.

¹⁰⁹ Usp. AVN, 587/1936.

¹¹⁰ Usp. AVN, 1125/1936.

¹¹¹ Usp. AVN, 1125/1936.

¹¹² Usp. AVN, 831/1939.

¹¹³ Usp. AVN, 1058/1940.

Petru Periću na gore spomenuti dopis uz čestitke i pohvale na inicijativi da se u Prozoru sagradi dostojan hram Božji posvećen Presvetom Srcu Isusovu. Također je uz pohvalu tražio od prozorskog župnika približno predviđeni proračun troškova gradnje nove crkve kao i način na koji misli doći do potrebitog novca.¹¹⁴ Župnik Petar Perić nije mogao poslati predračun troškova jer, kako piše, župljani bi platili tek dio materijala koji ne bi mogli sami prikupiti, a uz to problem je bila i vrijednost novca koja je bila nestalna. Župnik također nije znao koje će sve radove morati platiti, a od bivše Hrvatske banke je dobio iznos od 20 000 dinara. Od ispostave banske vlasti u Splitu vlč. Perić pokušao je isposlovati potrebnu količinu pijeska i kamena.¹¹⁵

Nadbiskup vrhbosanski Ivan Šarić, 3. srpnja 1941. dao je dozvolu za gradnju nove župne crkve u Prozoru.¹¹⁶ Župnik Perić je morao u ovom ratnom vremenu bježati iz župe Prozor, a nakon ulaska talijanskih postrojbi u Prozor, piše Ordinarijatu da se koncem listopada vratio u svoju župu. U svom izvještaju piše da je crkva opljačkana. Uništena su dva plašta i zelena misnica, dok je tabernakul odvaljen i svila (iznutra) otkinuta. Također je odneseno sve crkveno posuđe, a uništen je i kip - Uskrsnuće. Župni stan je opljačkan tako da je ostao s golim zidovima i potpuno prazan. Prozori su porazbijani i dnevna soba je jako oštećena i uništena. Sav namještaj je nestao, a stradale su knjige i matice koje su potpuno uništene. Župnik je tražio pomoć Ordinarijata jer je narod također opljačkan i ne može pomoći župniku. Vlč. Petar Perić je to vrijeme morao spavati u jednoj privatnoj kući jer nije mogao ući u župni stan koji je držala talijanska vojska.¹¹⁷

Prema izvještaju vlč. Subašića župnika na Stupu koji je primio izbjeglice iz Prozora u župni stan, može se vidjeti zlo koje je snašlo vjernike u Prozoru dolaskom Talijana i četnika. Sam je vlč. Subašić 14. listopada 1942. god. krenuo u Ramu da vidi kojim putem se može doći do Prozora. Četnici su pod vodstvom talijanske vojske palili katolička sela, ubijali ljude, a sknavili djevojke. Uz to sve su kuće opljačkali te stoku odveli u Jablanicu.¹¹⁸

---

¹¹⁴ Usp. AVN, 1058/1940.

¹¹⁵ Usp. AVN, 1199/1941.

¹¹⁶ Usp. AVN, 1199/1941.

¹¹⁷ Usp. AVN, 3575/1942.

¹¹⁸ Usp. AVN, 3275/1942.

4. ŽUPNICI ŽUPE PROZOR OD 1906. DO 1942.

4.1. Tadija Mihačević

Velečasni Tadija Mihačević rođen je 5. veljače 1879. u Kreševu. Za svećenika je zaređen u Sarajevu na svetkovinu Petra i Pavla 29. lipnja 1902. godine. Službu župnog vikara obavljao je u Bijeljini, te na Stupu u Sarajevu (1905.-1906.). U drugoj polovici 1906. nadbiskup Stadler ga imenuje prvim župnikom u novoosnovanoj župi Prozor. Po završetku djelovanja u Prozoru 1912., odlazi vršiti službu župnika u Komušini (1912.-1939.). Nakon toga, još je bio župnik u Lukavcu (1939.-1945. i 1946.-1955.). Umro je 16. rujna 1955. u 77. godini života u Lukavcu, gdje je i pokopan na groblju Bistarac.¹¹⁹

4.2. Stjepan Marković

Velečasni Stjepan Marković rođen je u Hrgovima (Dubrave), 7. studenoga 1887. Zaređen je za svećenika u Sarajevu 29. lipnja 1910. Također u Sarajevu obavlja službu katehete u Zavodu sv. Augustina, te službu župnog vikara. Za župnika u Prozoru imenovan je 7. rujna 1912.¹²⁰ Poslije šest godina djelovanja u Prozoru, 9. kolovoza 1918. biva imenovan župnikom župe Rostovo, gdje ostaje do kolovoza 1925.¹²¹ U kolovozu 1925. postaje tajnik barskog nadbiskupa, a 1926. postaje kanonik barski.¹²²

4.3. Danijel Pušić

Svećenik Danijel Pušić rođen 23. ožujka 1892. u Sarajevu. Otac mu je Dalmatinac, a majka Hrvatica iz Bosne. Pohađao je sjemenište u Travniku. Za svećenika je zaređen u Sarajevu 11. lipnja 1915. U zavodu sv. Vinka u Sarajevu bio je kateheta. Župnikom u Prozoru postaje 15. rujna 1918.¹²³ U Prozoru ostaje deset godina, do sredine 1928., nakon

---

¹¹⁹ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 340.

¹²⁰ Usp. AVN, 898/1912.

¹²¹ Usp. AVN, 1484/1918.

¹²² Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 340.

¹²³ Usp. AVN, 1483/1918.

čega biva imenovan župnikom u Ostrožcu. U Ostrožcu ostaje do 1935. te potom ide u Žepče (1935.-1942.). Nadbiskup Šarić imenovao ga je kancelarom Vrhbosanske nadbiskupije 1942. godine. Nakon kancelarske službe 1945. odlazi za župnik u Brčko gdje ostaje do 1959. Narušena zdravlja odlazi u Dobrotu kraj Kotora za duhovnika č. sestara Služavki Malog Isusa, gdje je ostao do smrti. Umro je u 82. godini života 1. studenoga 1973. u bolnici u Brezoviku kraj Nikšića. U Dobroti je pokopan 10. studenoga na mjesnom groblju.¹²⁴

4.4. Ivan Kotnik

Velečasni Ivan Kotnik bio je svećenik Levantske biskupije. U Jelaške je došao 1926. s položaja višeg vojnog svećenika iz Beograda. U Jelaškama ostaje do 1928. Nakratko je bio upravitelj župe Ostrožac/Obri 1928., a nakon toga je imenovan za župnika u Prozoru (1928.-1929.).¹²⁵

4.5. Ivan Subašić

Velečasni Ivan Subašić rođen je 16. lipnja 1890. u Docu kraj Travnika. Za svećenika je zaređen 29. lipnja 1914. u Sarajevu. Na Stupu u Sarajevu bio je kapelan od 1915. do 1916. Nakon toga, tri godine obavlja službu župnika u Deževicama (1916.-1919.). U Solakovoj Kuli je bio župnik 1925., a u Prozor dolazi 1929. gdje ostaje do 1930. Također je bio župnik u Zavidovićima (1930.-1936.) i na Stupu (kraj ožujka 1936.-svibanj 1945.). U 55. godini života na Stupu su ga zaklali četnici 1945.¹²⁶

4.6. Petar Zubak

Svećenik Petar Zubak rodio se u Kulini kraj Dervente 1893. Za svećenika je zaređen 3. lipnja 1917. u Sarajevu. Obavljao je službu katehete u zavodu sv. Vinka u Sarajevu. Bio je također jedno vrijeme kapelan u Doboju te župnik na Čemernu do 1930.

---

¹²⁴ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 340.

¹²⁵ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 341.

¹²⁶ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 341.

kad je preuzeo župu Prozor u kojoj je ostao tek jednu godinu.¹²⁷ Umro je u 38. godini života u samostanu č. sestara Služavki Malog Isusa u Han Kompaniji, u Vitezu, 3. studenoga 1931.¹²⁸

4.7. Slavimir Cecek

Velečasni Slavimir Cecek došao je u Prozor 31. siječnja 1931. Razlog dolaska vlč. Slavomira bio je taj što se vlč. Petar Zubak razbolio te nije više mogao voditi župu.¹²⁹ Poljak, vlč. Slavomir upravljao je župom Prozor samo sedam mjeseci.¹³⁰

4.8. Petar Perić

Velečasni Petar Perić rođen je 21. siječnja 1895. u Jakličima. Za svećenika je zaređen 6. lipnja 1920. godine. U Bijeljini je bio kapelan, nakon čega postaje prefekt u Napretkovom konviktu u Sarajevu, te vjeroučitelj državne ženske gimnazije u Sarajevu. Župnikom u Prozoru imenovan je 2. rujna 1931. godine.¹³¹ Službu župnika u Prozoru obavljao je do 1942. godine. Iz Prozora je bježao u Bosnu s nekoliko svojih župljana, od partizana. Nakon povratka u Prozor našao je župnu kuću u ruševnom stanju. Nevolje su ga ponovno natjerale u bijeg, a ovaj put u Konjic. Tijekom putovanja teško se prehladio. U Konjicu je ležao u župnom dvoru. Umro je u 49. godini života, dana 27. veljače 1943.¹³²

---

¹²⁷ Usp. AVN, 1293/1930.

¹²⁸ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 341.

¹²⁹ Usp. AVN, 268/1931.

¹³⁰ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 341.

¹³¹ Usp. AVN, 1586/1931.

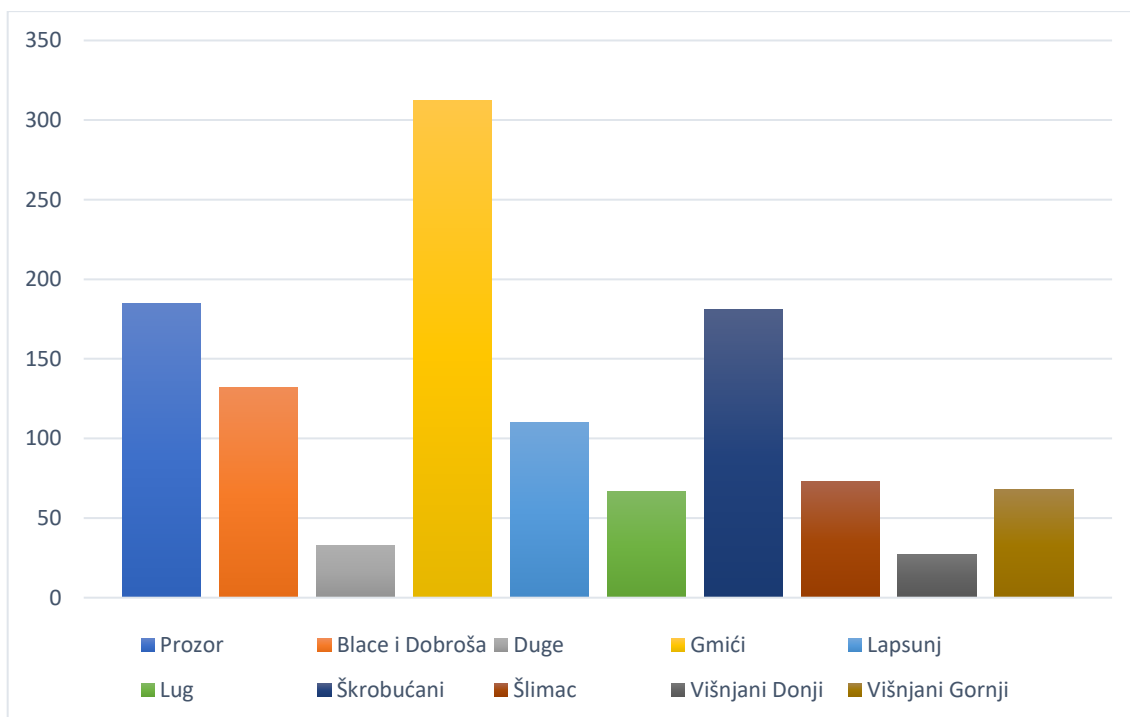
¹³² Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 342.

5. STATISTIKA ŽUPE PROZOR OD OSNUTKA DO DRUGOG SVJETSKOG RATA

5.1. Broj župljana

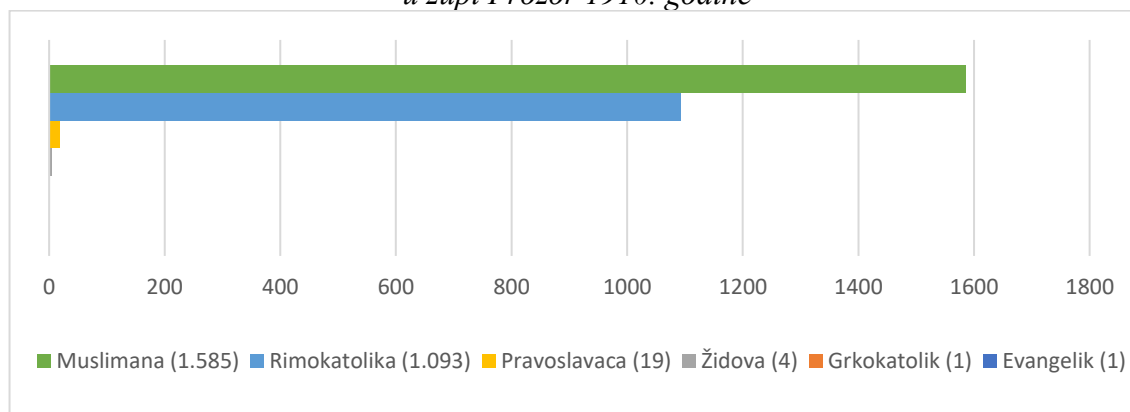
Prva dostupna statistika župe Prozor nalazi se u *Imeniku klera i župa Nadbiskupije vrhbosanske za 1910. godinu*, prema kojoj je župa brojala 1093 župljanina. U samom Prozoru ih je bilo 185, u Blacama i Dobroši 132, na Dugama 33, na Gmićima 312, u Lapsunju 110, na Lugu 67, u Škrobućanima (Stepen i Šarovina) 181, u Šlimcu 73, u Višnjanima Donjim 27 te u Višnjanima Gornjim 68. Također, prema istom izvoru, na prostoru župe 1910. godine živjelo je 1585 muslimana, 19 pravoslavaca, četiri židova te po jedan grkokatolik i evangelik.¹³³

Tablica 1: Broj župljana po naseljima 1910. godine

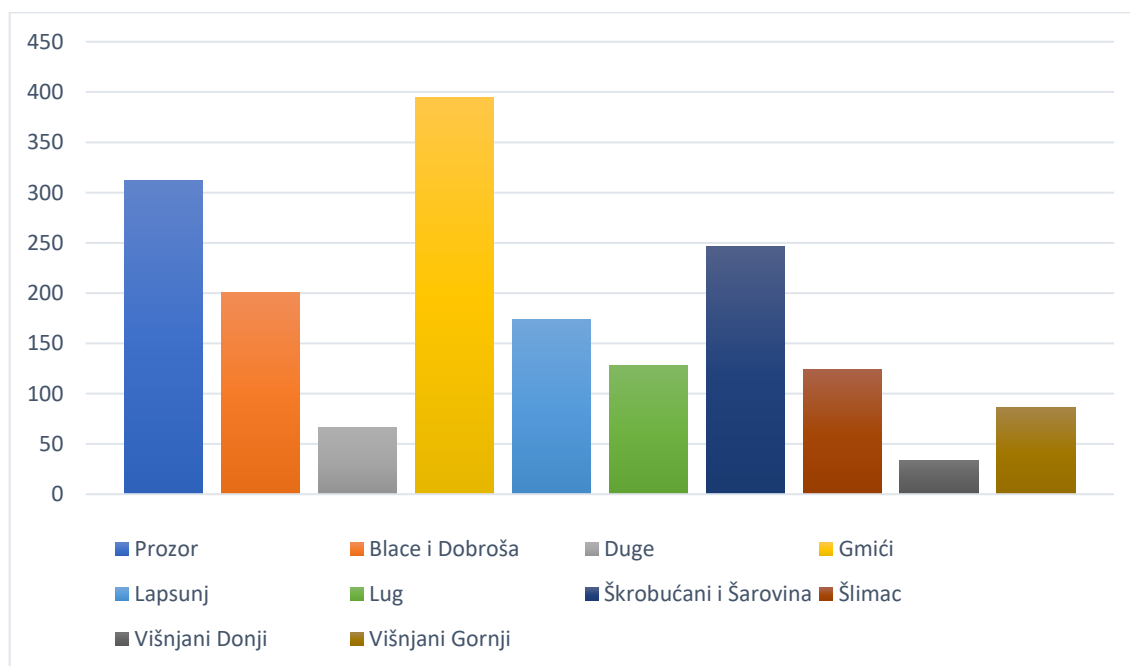
¹³³ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 316-317.

Tablica 2: Broj rimokatolika, muslimana, Židova, pravoslavaca, grkokatolika i evangelika u župi Prozor 1910. godine

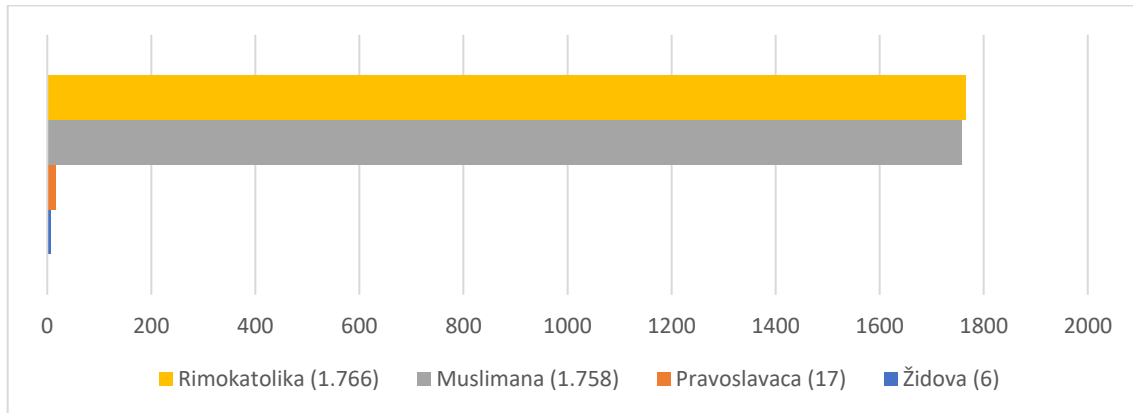
Prema Šematizmu iz 1932. godine koji donosi podatke za 1931. župa Prozor brojila je 1766 župljana. U Prozoru je živjelo njih 312, u Blacama i Dobroši 201, na Dugama 66, na Gmićima 395, u Lapsunju 174, na Lugu 128, u Škrobućanima i Šarovini 246, u Šlimcu 124, u Višnjanima Donjim 34 i Višnjanima Gornjim 86. Također, prema istom izvoru, na prostoru župe 1931. godine živjelo je 1758 muslimana, 17 pravoslavaca i šest židova.¹³⁴

Tablica 3: Broj župljana po naseljima 1931. godine

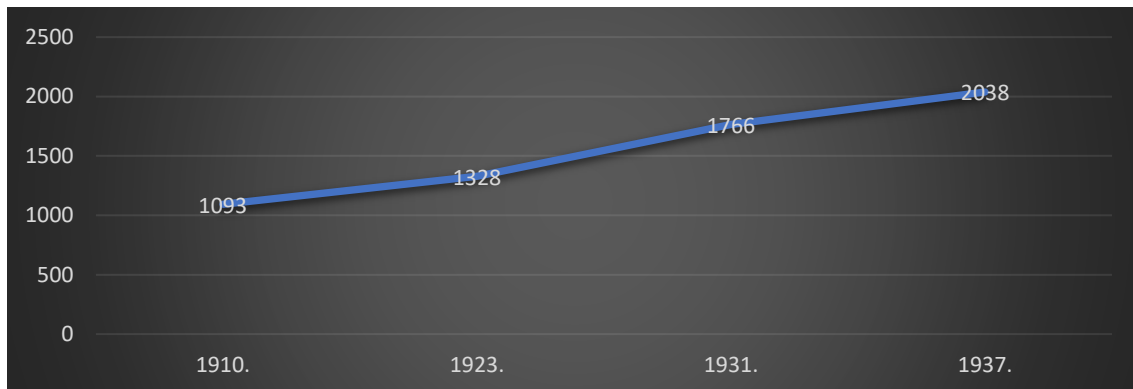
¹³⁴ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 316-317.

Tablica 4: Broj rimokatolika, muslimana, Židova i pravoslavaca u župi Prozor 1931. godine

Prema navedenim izvorima u župi Prozor je 1910. godine živjelo 1093 župljanina a 1931. 1766. Za tih 20-ak godina broj župljana porastao je za 673 župljanina. Postoje također podatci za 1923. i 1937. Godine 1923. župa je brojila 1328, a 1937. 2038 župljana.¹³⁵ Dakle, broj župljana je od 1910. do 1937. porastao za 945 župljana. Skoro se udvostručio.

Tablica 5: Grafikon broja župljana 1910.-1937.

5.2. Broj krštenih vjenčanih i umrlih

Prema maticama krštenih, vjenčanih i umrlih župe Prozor od osnutka župe do 1912. godine kršteno je 424 osobe, vjenčano 106 parova i umrlo je 239 župljana. U spomenutom

¹³⁵ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 316.

vremenu župa je prema navedenim podacima dobila 185 novih vjernika. Prosjek krštenja godišnje iznosio je 60,57 dok je prosjek umrlih iznosio 34,14. Krštenih je bilo skoro duplo više nego umrlih. Od 1913. do 1917. godine nema podataka jer matice kroz to vrijeme nisu vođene.¹³⁶

Tablica 6: Broj krštenih, vjenčanih i umrlih župe Prozor od 1906. do 1912.¹³⁷

GODINA	KRŠTENIH			VJENČANIH PAROVA	UMRLIH		
	MUŠKIH	ŽENSKIH	UKUPNO		MUŠKIH	ŽENSKIH	UKUPNO
1906.	10	8	18	11	3	4	7
1907.	36	35	71	18	20	16	36
1908.	25	38	63	11	12	15	27
1909.	33	39	62	24	23	16	39
1910.	33	38	71	15	25	27	52
1911.	34	34	68	17	18	21	39
1912.	35	36	71	10	14	25	39
UKUPNO	206	228	424	106	115	124	239

Od 1918. do 1940. godine, s izuzetkom 1935. godine za koju podatci o krštenima nisu sačuvani, kršteno je 1843. Kroz isto vrijeme, ali također s izuzetkom za godine 1929. i 1935. za koje podatci ne postoje u župi je vjenčano 342. parova i umrlo je 860 župljana. Prosjek krštenih u župi godišnje je iznosio 83,77 a umrlih 39,09. Župa kroz spomenuto vrijeme samo na temelju razlike krštenih i umrlih bila u porastu za 983 župljanina.

¹³⁶ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 321.

¹³⁷ Usp. *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova*, str. 321.

Tablica 7: Broj krštenih, vjenčanih i umrlih župe Prozor od 1918. do 1940.¹³⁸

GODINA	KRŠTENIH			VJENČANIH PAROVA	UMRLIH		
	MUŠKIH	ŽENSKIH	UKUPNO		MUŠKIH	ŽENSKIH	UKUPNO
1918.	12	14	26	17	33	31	64
1919.	42	32	75	42	17	18	35
1920.	44	32	76	18	19	13	32
1921.	39	50	89	15	18	9	27
1922.	39	32	71	15	15	12	27
1923.	39	37	76	15	16	16	32
1924.	39	40	79	15	16	18	34
1925.	40	39	79	14	20	26	46
1926.	49	38	87	10	29	24	53
1927.	55	28	83	15	15	15	30
1928.	41	43	84	7	20	20	40
1929.	40	30	70				
1930.	58	36	94	19	17	14	31
1931.	48	47	95	22	45	38	83
1932.	38	49	87	14	23	21	44
1933.	51	41	92	18	13	24	37
1934.	55	43	98	13	19	26	46
1935.							
1936.	45	47	92	8	42	34	76
1937.	44	44	88	17	18	9	27
1938.	55	49	104	9	24	27	51
1939.	46	46	92	13	14	19	33
1940.	56	50	106	26	27	12	39
UKUPNO	975	867	1843	342	460	426	860

¹³⁸ Usp. Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova, str. 321.

ZAKLJUČAK

Prostor župe Prozor prije osnutka župe u crkvenom smislu pripadao je župama Šćit, Gračac, Uzdol. Kako se Prozor razvijao kao kotarsko mjesto u njemu je 1906. osnovana župa. Prvi župnik bio je vlč. Tadija Mihačević. Vlč. Tadija morao je prikupljati dozvole kako bi kupio zemljišta na kojima bi mogao kasnije graditi župnu crkvu i župni stan. Kako bi prikupio novac, tražio je dozvolu za prikupljanje milodara. Župnik vlč. Mihačević imao je poteškoća u samom početku zbog nemira koji su dolazili sa Šćita. Fratri sa Šćita nisu se slagali sa podjelom sela za novu župu. Nemir oko podjele sela između župe Prozor i župe Šćit trajao je i narednih godina. Kako je župa bila tek osnovana bilo je potrebno krenuti od početka, tako da je zbog kupovine i gradnje župni dug bio jako velik. U listopadu 1919. župnik vlč. Dane Pušić obavijestio je Ordinarijat o svojim planovima gradnje crkve. Crkvu je projektirao arhitekt Josip pl. Vancaš. U crkvi su trebale biti dvije sakristije, tri oltara i toranj koji je prema projektu bio sprijeda te dvije ispovjedaonice, propovjedaonica i krstionica koja je planirana ispod kora.

Selo Škrobućani htjelo se odvojiti 1919. od župe Prozor i pripojiti župi Gračac, jer im je do Gračaca bilo bliže i lakše. Zajedno sa Škrobućanima i Gornji Višnjani su htjeli osnovati župu na Lugu kako bi mogli lakše ići na svetu misu. Župnu crkvu renovirao je 1925. vlč. Dane Pušić, a blagoslovio ju je fra Vitomir Jeličić, subdelegiran od Ordinarijata 26. srpnja 1925. godine. U župi su 1926. osnovane bratovštine Kršćanskog Nauka i Presvetog Oltarskog Sakramenta, dok je već postojao i Treći Red sv. Franje. Župa Prozor slavila je 1931. 25-u obljetnicu postojanja. Vlč. Petar Zubak krenuo je organizirati proslavu obljetnice, ali zbog bolesti nije mogao dovršiti. Organizaciju je preuzeo na vlč. Slavomir Cecek. Razmišljalo se 1940. o gradnji nove župne crkve, ali zbog rata sve je bilo odgađano. Župa Prozor je 1910. brojala 1093, 1931. broj je narastao na 1766, a 1937. na 2038 župljana. U župi su osnutka do Drugog svjetskog rata djelovala osmorica svećenika: Tadija Mihačević, Stjepan Marković, Danijel Pušić, Ivan Kotnik, Ivan Subašić, Petar Zubak, Slavimir Cecek i Petar Perić.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

- ARHIV VRHBOSANSKE NADBISKUPIJE, god. 1906.-1942.

Literatura:

- *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine, Tom 3., Arheološka nalazišta, Regija 14-25.*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1988.
- KOJIĆ – KOVAČEVIĆ, DESANKA, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978.
- LUCIĆ, LJUBO, *Rama kroz stoljeća*, Franjevački samostan - Svjetlo riječi, Rama-Šćit - Sarajevo, 2002.
- MARIĆ, FRANJO, *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća*, Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski - Vikarijat za prognanike i izbjeglice, Sarajevo - Zagreb, 2004.
- ŠEHIĆ NAMIK, *Prozorski kraj u oslobodilačkom ratu i revoluciji*, Opštinski odbor SUBNOR-a, Prozor, 1985.
- VLADIĆ, JERONIM, *Uspomene o Rami i ramskom franjevačkom samostanu*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1882.
- *Župa Prozor pod zaštitom Srca Isusova : 1906.-2006. Prigodom 100. obljetnice utemeljenja župe (građa za monografiju)*, FRANJO MARIĆ (ur.), Župa Presvetog Srca Isusova, Prozor, 2006.

Internetski izvori:

- <https://bs.wikipedia.org/wiki/Kasaba>: pristupio: 25. kolovoza 2021.
- <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>: pristupio: 30. srpnja 2021.
- <https://sh.wikipedia.org/wiki/Aspra>: pristupio: 25. kolovoza 2021.
- <https://hr.wikipedia.org/wiki/Kotar>: pristupio: 20. srpnja 2021.
- <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24032>: pristupio: 27. srpnja 2021.

SADRŽAJ

UVOD	4
1. RAMSKI KRAJ KROZ POVIJEST DO OSNUTAK ŽUPE PROZOR	5
1.1. Povijesno-geografska obilježja ramskog područja.....	5
1.2. Rama u Rimskom Carstvu	6
1.3. Osmanska vlast u Rami	6
1.4. Osnivanje župa Gračac, Doljani i Uzdol.....	10
2. OSNUTAK ŽUPE PROZOR	12
2.1. Prozor	12
2.2. Inicijative za osnivanje župe	13
2.3. Osnivanje župe	15
2.4. Nesporazumi oko teritorijalne podjele župe	16
3. DOGAĐANJA U ŽUPI PROZOR OD 1912. DO DRUGOG SVJETSKOG RATA ..	21
3.1. Problem oko duga	21
3.2. Gradnja crkve	22
3.3. Odcjepljenje sela Škrobućani	24
3.4. Kupnja i prodaja zemljišta	25
3.5. Osnivanje župe na Lugu?	26
3.6. Blagoslov crkve u Prozoru i groblja na Paljikama.....	27
3.7. Bratovštine i Treći red sv. Franje	28
3.8. Pritužbe za župnika Pušića i njegova obrana	28
3.9. Župa Prozor u 25.-oj obljetnici	30
3.10. Ponovno molba za osnivanje župe na Lugu?	31
3.11. Planovi za gradnju nove crkve i ratne nezgode.....	32
4. ŽUPNICI ŽUPE PROZOR OD 1906. DO 1942.	34
4.1. Tadija Mihačević.....	34
4.2. Stjepan Marković	34
4.3. Danijel Pušić	34
4.4. Ivan Kotnik.....	35
4.5. Ivan Subašić	35
4.6. Petar Zubak	35
4.7. Slavimir Cecek	36
4.8. Petar Perić	36

5. STATISTIKA ŽUPE PROZOR OD OSNUTKA DO.....	37
DRUGOG SVJETSKOG RATA.....	37
5.1. Broj župljana	37
5.2. Broj krštenih vjenčanih i umrlih	39
ZAKLJUČAK.....	42
IZVORI I LITERATURA	43

Izjava o autentičnosti završnog rada

Ja   Josip Papak   , broj indeksa (matični broj) 06/2016, upisan na Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu izjavljujem da sam autor cjelovitog konačnog teksta završnog rada pod naslovom:

Župa Prozor od osnutka do Drugog svjetskog rata (1906. – 1941.)

te da taj tekst nije korišten i prijavljen kao završni rad na nekom drugom Sveučilištu.

Izjavljujem da u izradi završnog rada nisam prekršio Etički kodeks Univerziteta u Sarajevu, kao ni *Etički kodeks Katoličkog bogoslovnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu* (čl. 7, točka 6a), koje se tiču plagiranja, a koje su mi poznate.

Nadalje, svjestan kaznenih mjera predviđenih važećim zakonima, vlastitom odgovornošću, izjavljujem da dokument teksta koji se nalazi na CD-u, dostavljen zajedno s uvezanim završnim radom, u cijelosti odgovara samome tekstu završnog rada.

Izjavljujem da sam upoznat s predviđenim mjerama u slučaju plagiranja i lažne izjave.

---

potpis studenta